

ISSN 2466 – 5185 (Printed)

ISSN 2560 - 4090 (Online)

ГОДИНА VI

БР. 1/2021

**СРПСКА
АКАДЕМСКА МИСАО
SERBIAN ACADEMIC THOUGHT**

ЈАГОДИНА

SRPSKA AKADEMSKA MISAO
SERBIAN ACADEMIC THOUGHT

MEĐUNARODNI NAUČNI ČASOPIS ZA HUMANISTIČKE I
DRUŠTVENE NAUKE
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL FOR HUMANITIES AND
SOCIAL SCIENCES

ISSN 2466-5185

Vol. 6, No.1/2021

SRPSKA AKADEMSKA MISAO
SERBIAN ACADEMIC THOUGHT

MEĐUNARODNI NAUČNI ČASOPIS ZA HUMANISTIČKE I
DRUŠTVENE NAUKE
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL FOR HUMANITIES AND
SOCIAL SCIENCES

Izdavač: Narodna biblioteka „Radislav Nikčević“
Jagodina

Suizdavač: Razvojna akademija poljoprivrede Srbije

Za izdavača:
Dr Marko Bojić

Izdavački savet:
Prof. dr Dejan Čikara (Univerzitet Priština),
Prof. dr David Dašić (Evropski centar za mir i razvoj Univerziteta za mir
Ujedinjenih nacija, ECPD)

Glavni i odgovorni urednik
prof. dr Dejan Dašić

Uređivački odbor:

Prof. dr Drago Cvijanović (Fakultet za hotelijerstvo i turizam Vrnjačka Banja),
Prof. dr Aleksandar Prnjat (Alfa BK univerzitet, Beograd, Srbija),
Prof. dr Milijanka Ratković (Fakultet za poslovne studije i pravo,
Beograd, Srbija),
Prof. dr Branislav Drašković (Filozofski fakultet, Univerzitet Istočno Sarajevo,
BIH),
Prof. dr Dimitris Vogiacis (Grčka),
dr Dimitar Atanasov (Istorijski institut BANU, Bugarska),
Doc. dr Miroslav Doderović (Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore,
Nikšić),
Prof. dr Ustamenko-Kosorič Olena (Institut kulture i umetnosti Šumskog
državnog pedagoškog univerziteta „A.S. Makarenko“, Ukrajina),
Prof. dr Svetozar Poštić (Univerzitet Vinius, Litvanija),
prof. dr Dejan Antić (Filozofski fakultet u Nišu, Srbija).

Časopis izlazi jednom godišnje u decembru.

SADRŽAJ

<i>Dr Milan Stanković</i> SAOBRAĆAJNI SISTEM I ŽELEZNIČKA POLICIJA	7
<i>Dr Dejan Dašić</i> SAVREMENI KONCEPT BRENDIRANJA DRŽAVA I NACIJA.....	21
<i>Mr Nebojša Đokić</i> <i>Dr Radovan Radovanović</i> POPEČITELJI I MINISTRI UNUTRAŠNJIH DELA KNJAŽEVINE SRBIJE 1859 – 1883. GODINE	41
UPUTSTVO ZA AUTORE	65

Rad primljen: 11.05.2021.

Rad prihvaćen: 04.08.2021.

UDK: 351.749.6

656.2.08

Pregledni rad

SAOBRAĆAJNI SISTEM I ŽELEZNIČKA POLICIJA

Rezime: O značaju bezbednosti u saobraćaju se može uvek govoriti kao o aktuelnoj temi i problemu. Razvoj saobraćaja, saobraćajnih sredstava i saobraćajne infrastrukture, otvorio je vrata bezbednosnim pitanjima i potrebi za inoviranjem bezbednosne politike koju treba sprovesti u budućnosti. Veoma značajno pitanje je potreba za pozicioniranjem železničke policije kao institucije koja će imati zadatak da podiže bezbednosni nivo u železničkom saobraćaju. Dat je prikaz organizovanja železničke policije na nivou evropskih država uz analizu rada tih službi. U Republici Srbiji se bezbednošću železničkog saobraćaja bavi redovna policija, dok je u mnogim zemljama sveta za tu svrhu osnovana posebna železnička policija sa nadležnostima koje se odnose isključivo na železnički saobraćaj.

Ključne reči: bezbednost, saobraćaj, železnica, infrastruktura, policija.

Uvod

Sjedinjene američke države su zemlja sa najvećom i najdužom tradicijom postojanja železničkih policija u svetu. Sredinom 1800. godina, u SAD je formirana prva jedinica železničke policije. To je bio period razvoja železničke infrastrukture u Americi i period rapidne izgradnje pruga u ovoj državi. Prvobitna železnička policija u SAD se zvala „Pinkerton“, po njenom osnivaču Alanu Pinkertonu. Vremenom, železnička policija se profesionalizovala i razvijala i zapošljavala profesionalne agente čiji je zadatak bio briga o američkoj železničkoj infrastrukturi.

Železnička policija je odgovorna za zaštitu železničke imovine, objekata, prihoda i osoblja, kao i putnika i prtljaga koji su predmet železničkog transporta. Železnička policija je po različitim principima organizovana u različitim zemljama sveta. U nekim zemljama (poput naše) ne postoji specijalizovana železnička policija, već poslove železničke policije vrši redovna policija. U nekim zemljama, železnička policija funkcioniše kao posebna bezbednosna služba, sa svojim ovlašćenjima, ali i ograničenjima.

U SAD, železnička policija deluje samo u železnici prve kategorije, u Velikoj Britaniji poslove železničke policije vrši Britanska transportna policija koja

---

¹ Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment “Konstantin Veliki”, Niš, milan.stankovic@konstantinveliki.edu.rs, <https://orcid.org/0000-0002-1397-8150>

deluje pri nacionalnoj transportnoj policiji. Kao što je već istaknuto, tradicija američke železničke policije je najduža. Razbojništvo na železničkoj infrastrukturi koje je teritorijalno bilo udaljeno od naseljenih centara, bilo je sve češća pojava. Na izgradnji železničke policije u SAD su zajedno radili detektiv Alan Pinkerton, koji se smatra rodonačelnikom železničke policije, Džon Meklalan, predsednik železnice Ohaja, Misisipija i advokat Abraham Linkoln (Flagenheimer, 2011, 14).

Pravno uređenje železničke policije ili Pinkertonove policije, kako se ova policija nazivala u SAD u to vreme, se obavljalo putem ugovora o putovanju. Kasnije, svaka železnica je počela da razvija svoja policijska postrojenja. Godine 1863. je osnovano Bratstvo lokomotivnih inženjera i nastaje čitava serija štrajkova železničkih radnika. U gušenju ovih štrajkova, Pinkertonova železnička policija je imala značajnu ulogu.

Železnička policija je imala nadležnosti i po pitanju krađa od strane železničkih radnika. Najskloniji krađama su bili kondukteri, koji su imali direktan kontakt sa novcem i imali priliku da stiču protivpravnu imovinsku korist. Severozapadna policijska agencija je osnovana 1855. godine koja je opsluživala šest železnica Srednjeg Zapada.

Pripadnici železničke policije imaju ovlašćenje da sprovode zakon i imaju ovlašćenja da hapse. Železnička policija deluje u skladu sa Federalnim Zakonom o kontroli kriminaliteta iz 1990. godine, koji predviđa „službenik železničke policije koji je sertifikovan ili angažovan kao policajac prema zakonima bilo koje države, mora u skladu sa propisima koje je izdao američki sekretar za saobraćaj, biti ovlašćen da sprovodi zakone bilo koje države u kojoj železnički prevoznik poseduje imovinu“.

Ovlašćenje pripadnika železničke policije je u obimu ovlašćenja policijskog službenika ovlašćenog prema zakonima te jurisdikcije. Železnički policajci raspolazu opštim ovlašćenjima, ali su ograničeni na imovinu železnice. U američkom zakonodavstvu, železnički policajci se smatraju sertifikovanim policajcima. U državi Virdžiniji, genarlni direktor železnice ima ovlašćenje da postavlja i razrešava članove železničke policije.

Poglavlje XXI - pitanje bezbednosti

Pojam transevropskih mreža se prvi put pojavio krajem osamdesetih godina prošlog veka kroz ideju stvaranja jedinstvenog tržišta. Jedinstveno tržište je bilo ideal koji je valjalo postići zbog nesmetanog kretanja ljudi, roba, usluga i kapitala (Dašić, Ratković, 2022). Transevropske mreže su potencijal koji je trebalo da postigne ekonomski rast i povećanje stope zaposlenosti u Evropskoj uniji, što treba još da pomogne stvaranju interoperabilnog nacionalnog mrežnog sistema (Ahmić, Bašinac, & Novalić, 2016).

Primenom pravne tekovine Dvadesetprvog poglavlja, Evropska unija je obezbedila finansijsku pomoć u postupku izgradnje transevropske saobraćajne,

telekomunikacione i energetske mreže, kako bi se osigurala stabilnost snabdevanja energentima. Transevropsku mrežu čine:

- 1) Transevropska transportna mreža, koja podrazumeva drumski i intermodalni transport, plovne puteve, pomorske luke i mrežu brzih železnica.
- 2) Transevropska energetska mreža, koja se odnose na sektor električne energije i gasa.
- 3) Transevropska telekomunikaciona mreža, koja pokriva telekomunikacionu mrežu koja se uspostavlja kao uslužna delatnost.

Transevropske mreže unapređuju povezanost i interoperabilnost nacionalnih mreža i iskorišćavanje kapacitete nacionalnih tržišta, što ukupno doprinosi ekonomskom rastu, otvaranju novih radnih mesta. Bez razvoja jake infrastrukture, ne može doći do slobodnog protoka roba, kapitala, usluga i radne snage (Dašić, 2016; Dašić i dr., 2020).

Uloga transevropske mreže se ogleda u obezbeđivanju održive mobilnosti, što se postiže kombinacijom održive evropske konkurencije sa potrebama i interesima građana, s ujedno se obavlja i transport robe i putnika na tlu čitave Evrope. Na nivou Evropske unije je donesen plan modernizacije postojeće saobraćajne infrastrukture, putnih pravaca za sve vrste saobraćaja, gradnja nove saobraćajne infrastrukture u slabije povezanim regionima.

Transevropska energetska mreža se razvija na ideji ekonomične potrošnje energenata i smanjenja njene potrošnje po jedinici nacionalnog proizvoda, kao i smanjenja potrebne količine energije za ostvarivanje visokog nivoa indeksa ljudskog razvoja, koji je dostigao preko 0,9 procenata danas, što ukazuje na potrošnju koja je za 50 procenata umanjena u odnosu na potrošnju energije pre tri decenije (Dašić, Kovinić, 2020).

Do ove racionalizacije dolazi usled upravljačkog sistema koji raspolaze najsavremenijim energetske tehnologijama, ali predstavlja i rezultat poboljšanja kvaliteta upravljanja u ovoj oblasti, liberalizacije energetske tržišta, napredne regulative, napredne zaštite životne sredine i poboljšanja korišćenja raspoloživih kapaciteta.

Transevropska telekomunikaciona mreža tiče se distribucije srodnih usluga u okviru određenog programa zajednice. Potpomaže se upotreba visokih tehnologija u svim segmentima društvenog i privrednog delovanja, kako bi se obezbedio ekonomski rast, zapošljavanja i socijalne kohezije.

Prema izveštaju Evropske komisije, Republika Srbija je umereno pripremljena u oblasti transevropskih mreža. Srbija beleži određeni napredak u odnosu na preporuke iz 2016. godine vezano za gasni interkonektor sa Bugarskom i operativno planiranje i razvoj infrastrukture. Na Republici Srbiji je da poveća kapacitet osoblja, koje radi na transpoziciji, implementaciji i sprovođenju Transevropske pravne mreže.

Slika 1. – Obuhvat Klastera 4 – Zelena agenda i održiva povezanost

Izvor: „Pristupni pregovori Srbija – EU /

Presek stanja u svetlu nove metodologije proširenja EU“

https://preugovor.org/upload/document/pristupni_pregovori_srbija_eu_pr esek_stanja_u_svet.pdf datum

Pitanje spoljne bezbednosne i odbrambene politike je u direktnoj nadležnosti Visokog predstavnika za spoljne poslove i bezbednosnu politiku Evropske unije. Poglavlje 31 je posvećeno spoljnom, bezbednosnom i odbrambenom politikom. Na nivou Evropske unije osnovana je Evropska služba za spoljnu akciju koja ima diplomatsku funkciju i treba da da podršku u radu visokom predstavniku. Takođe, poglavljem 31 se još, osim diplomatske aktivnosti, regulišu i zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, restriktivne mere i politika naoružanja.

Zajednička odbrambena i bezbednosna politika Evropske unije ne podrazumeva uvođenje zajedničku vojsku Evropske unije. Na nivou unije stoji mogućnost obrazovanja snaga koje bi delovale razoružavajuće po određene militantne strukture, u cilju uspostavljanja mira na tlu Evrope (Milivojević, 2000. str. 19-20). Takođe, ove evropske snage imaju pravo da dejstvuju i u slučaju kršenja ljudskih prava, u slučaju nepoštovanja fundamentalnih demokratskih vrednosti i principa. Cilj bezbednosne politike Evropske unije podrazumeva podizanje stepena bezbednosti građana Evropske unije, upravljanje krizama i sprečavanje konfliktima, kao i sprečavanje ilegalne trgovine oružjem.

Saobraćajni sistem i bezbednost

Zakon o železnici („Službeni glasnik RS“ broj 41/2018) daje određenje javne železničke infrastrukture tako što u njen sastav ubraja prugu sa svim pripadajućim objektima, postrojenjima, uređajima i sličnim koji se nalaze u funkciji železničkog saobraćaja, kao dobro u svojini Republike Srbije, koje mogu da koriste železnički prevoznici i prevoznici za sopstvene potrebe pod jednakim uslovima. Istim Zakonom se daje određenje voznih železničkih sredstava, u koja se ubrajaju vučna, vozna i ostala vozila.

Pitanje bezbednosti navedene železničke infrastrukture i voznih železničkih sredstava treba posmatrati izolovano od pitanja bezbednosti

železničkog saobraćaja. Bezbednost železničkog saobraćaja predstavlja bezbednosnu materiju koja je regulisana drugim zakonskim aktima i bavi se pitanjem bezbednosti učesnika u železničkom saobraćaju. Polje bezbednosti koje se ovim radom izučava jeste pitanje bezbednosti železničke infrastrukture, kako na njoj, tako i unutar nje, odnosno bezbednost u voznim sredstvima za vreme trajanja transporta.

Aktuelnost ove teme se dokazuje činjenicom da se železnička infrastruktura, kako na nivou gradskih železnica, tako i međugradskih i internacionalnih, nalazi na sve češćem udaru terorističkih organizacija, organizovanih kriminalnih organizacija, migrantskih grupa i sličnih subjekata koji su podobni da naruše bezbednost na železničkoj infrastrukturi i u voznim sredstvima.

Da je železnička stanica pogodna teroristička meta, dokazuju i događaji iz 1968. godine koji su se dogodili u našoj državi, kad je na beogradskoj železničkoj stanici došlo do čak dve diverzije kojom prilikom su eksplodirale dve eksplozivne naprave. Četrnaest lica je povređeno od detonacije ove dve bombe, od kojih su njih dvoje ostali sa trajnim invaliditetima. U Tokiju se 1995. godine dogodio teroristički napad na tokijski metro primenom toksične supstance sarina, koju su izveli sledbenici apokaliptičkog kulta „Aum Shinrikyo“. Broj povređenih je bio izuzetno veliki i brojao je 1050 lica, od kojih je njih sedamnaest smrtno stradalo (Štrban, A. 2021, str. 12). U Madridu je 2004. godine došlo do serije napada na sistem javnog železničkog saobraćaja, kojom prilikom je stradalo 192 lica, a povređeno njih 2050. Eksplozije su se dogodile u četiri putnička voza, koji su putovali u jugoistočnom delu Madrida. U napadnutim vozovima su bili pretežno studenti i radnička klasa. Za terorizam je optužena baskijska separatistička grupa „ETA“.

Slika 2 – Teroristički napadi

Izvor: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/infografika-teroristi%C4%8Dki-napadi-u-evropi-od-2004-godine-/608008>

U skorijoj prošlosti, 2010. godine u moskovskom metrou je podmetnuta eksplozivna naprava od koje je život izgubilo 38 lica, a njih deset je ranjeno. Teroristički akt se dogodio u ranim jutarnjim časovima kad oko pola miliona stanovnika Moskve koristi podzemnu gradsku železnicu.

Upravo, navedeni slučajevi ukazuju na neophodnost podizanja nivoa bezbednosti na železnici, jer se železnica pokazala kao vrlo pogodna meta za napade. Na železničkim stanicama, naročito podzemnoj železnici, cirkuliše veliki broj lica, što automatski železničku infrastrukturu ubraja u tzv. kritičnu infrastrukturu sa visokim stepenom opasnosti od napada. Kao što je već navedeno, u nekim državama o redu i miru na železničkim stanicama se stara redovna policija, a u nekim sistemima je za tu priliku osnovana posebna železnička policija sa prinadležnošću održavanja reda i mira i preveniranjem nekih težih mogućih posledica, u smislu potencijalnih terorističkih napada i diverzija.

Trenutno, bezbednosna situacija na srpskim železnicama nije na zadovoljavajućem nivou. Gradski podzemni metro „Vukov spomenik“ nema plan evakuacije, nema adekvatnu protivpožarnu zaštitu i nema ispravan sistem za gašenje požara. Prema inspeksijskom nalazu protivpožarne komisije, beogradski laki metro nije dostupan za protivpožarno delovanje spasilačkih i vatrogasnih službi, ne raspolaže sa dovoljno opreme u slučaju izbijanja požara ili curenja opasnih materija, utvrđen je nedostatak boca sa kiseonikom, specijalnog šinskog vozila za gašenje požara, niti postoji prolaz za vatrogasno vozilo ni na stanici „Vukov spomenik“ ni za „Pančevački most“ (Krkobabić, V. 2015, 28-29).

Prema važećem Pravilniku o postupanju u slučaju nezgode ili nesreće na železničkoj infrastrukturi Republike Srbije („Službeni glasnik Železnice Srbije“ broj 35-61-87) u slučaju nastanka nesreće na delu pruge, postupa se u skladu sa Pravilnikom o istraživanju, evidentiranju, statističkom praćenju i objavljivanju podataka o nesrećama i nezgodama („Službeni glasnik RS“ broj 4/16). To u praksi konkretno znači da se blagovremeno mora izvršiti prijava nastale štete, preduzimanje neophodnih mera da se unesrećenima pruži potrebna pomoć, da se preduzmu sve mere sprečavanja nastanka novih i težih posledica, što se postiže obezbeđenjem i raščišćavanjem mesta nesreće, preduzimanje mera uviđajnog i istražnog postupka radi utvrđivanja pod kojim okolnostima je nesreća nastala. Uviđajem se posebno utvrđuje vreme i mesto nastanka nesrećnog događaja, neposredni učesnici u radnji koja je proizrokovala nesreću uz utvrđivanje šta su oni činili u tom trenutku, obim i struktura nastale štete sa opsiom posledica nastale štete, uzrok nastanka nezgode, utvrđivanje odgovornosti za nastalu nesreću i davanje predloga mera sa bezbednosnim preporukama za sprečavanje nastanka novih ili sličnih nesreća i nezgoda.

Bezbednosni rizici koji se javljaju u železničkoj infrastrukturi i saobraćaju su sledeći: 1) sudari dva železnička vozila; 2) sudar železničkog vozila sa preprekom slobodnog profila; 3) iskliznuće železničkog vozila; 4) nesreća na pružnim prelazima; 5) nesreće sa smrtnim ishodom nastale železničkim vozilima u pokretu i 6) požar.

Istraga se mora vršiti u slučajevima: 1) izbegnuća sudara dva železnička vozila; 2) izbegnuća sudara železničkog vozila sa preprekom slobodnog profila; 3) slomljenih šina; 4) izvijanja i deformacija koloseka; 5) pogrešnog

usmeravanja signalnih znakova; 6) prolaska pored signala koji zabranjuje dalju vožnju uz prolazak opasne tačke; 7) prolaska pored signala koji zabranjuje dalju vožnju bez prolaska opasne tačke; 8) loma točkova na železničkom vozilu i 9) loma osovine na železničkom vozilu.

Istragu nesrećnog događaja, prema pozitivnom Pravilniku o istraživanju, evidentiranju, statističkom praćenju i objavljivanju podataka o nesrećama i nezgodama, sprovode upravljač i prevoznik. Oni preko zajedničke komisije, zahtevaju podatke o svim relevantnim licima, od kojih dobijaju informacije o dokumentaciji i evidenciji elektronskih medija. Oni neposredno mogu da pristupe licu mesta nesreće, mogu neposredno imati uvid u železničko vozilo ili njegove delove, do tovara koji je bio prevožen u trenutku nesreće, do krhotina, mogu neposredno zadržavati dokaze kako bi se kontrolisalo eventualno uklanjanje tragova ili delova vozila, mogu ispitivati svedoke i učesnike u nesrećnom događaju i pribaviti sve spise koje vlasnik, upravljač, prevoznik, imalac vozila, lice zaduženo za održavanje ili je proizvođač vozila koje je učestvovalo u nesreći.

Istražna komisija je u obavezi da u što kraćem roku, koji ne bi smeo biti duži od 15 dana, sačini zapisnik o nastaloj nesreći. Sam istražni postupak mora biti okončan najkasnije u roku od 30 dana. Ako je nesreća imala internacionalni karakter i ako su u njoj učestvovali ne samo domaći, već i inostrani akteri, onda je rok za okončanje istrage 60 dana. O svim nezgodama i nesrećama se vodi evidencija kroz Knjigu evidencija i nesreća.

Železnička policija – evropska iskustva

Railpol je železnička policija, osnovana u formi međunarodnog udruženja policijskih organizacija, koje ima zadatak kontrolu vlada odgovornih za policiju na železnici u zemljama Evrope. Ciljevi ovog udruženja su unapređenje i intenziviranje međunarodne železničke policijske saradnje, otklanjanje pretnji, garantovanje efikasnih mera protiv prekograničnog kriminala i veza policijke i železničke saradnje.

Evropska železnička policija je osnovana 2004. godine, a nastala je iz potrebe za međunarodnom saradnjom sa policijskim partnerima koji vrše svakodnevne policijske aktivnosti. U železničkom sektoru je u tom periodu došlo do značajnog opadanja nivoa bezbednosti u zemljama Evrope. Elementni potpisanog Lisabonskog sporazuma iz 2007. godine su između ostalog predviđale slobodno i neometano kretanje svih stanovnika Evropske unije. To slobodno kretanje se zaista može neometano odvijati ukoliko se obezbedi pravo na slobodu, sigurnost i pravdu. Pretnju slobodi predstavljaju sve češći vandalski akti po železnički stanicama, graničnim prelazima, međunarodnim kupeima, organizovano kretanje migrantskih grupa, organizovane kriminalne grupacije, grupacije koje se bave trgovinom ljudima, drogom, oružjem i tome slično. Svim ovim vandalskim, migrantskim i kriminalnim grupacijama, železnica služi kao

sredstvo transporta. Teroristi koriste logističke baze, puteve i železničke trase da putuju širom Evrope.

U okviru evropske železničke policije *Railpol* deluje nekoliko radnih grupa koje se bave specifičnim temama i problemima, a koje služe za razmenu operativnih informacija i tehnika. Železnička policija je simbol javno – privatnog partnerstva i doprinosi ostvarenju saradnje sa subjektima u železničkom saobraćaju i međunarodnim organizacijama za sprovođenje zakona, policijskim mrežama koje štite fizičku infrastrukturu železnice po celoj Evropi. U okviru *Railpola* se odvija jedna permanentna saradnja svih subjekata koji čine ovo udruženje, čime se osigurava efikasnost u primeni mera koje ono predlaže. *Railpol* u navedenom kontekstu predstavlja čvrstu platformu za prekograničnu saradnju u oblasti sprovođenja zakona koji regulišu materiju bezbednosti železničkog saobraćaja. *Railpol* ima aktivne članove i uživa punu podršku Evropske unije.

Railpol je operativno udruženje, koje sprovodi operativne aktivnosti. Operativne aktivnosti ovog udruženja su strogo profesionalne, sa visokim stepenom efikasnosti u postizanju ciljeva. Tokom 2021. godine, *Railpol* je sproveo nekoliko dana akcijskog rada na železnici Evrope, kroz tzv. „Nedelju železničke akcije“. Tom prilikom se radilo na specifičnoj temi suzbijanja violentnog ponašanja, transport droga i opojnih supstanci, pronalaženju eksplozivnih naprava na železničkoj infrastrukturi, legitimisanje i proveravanje sumnjivih putnika i tome slično. Pored navedenog, akcija je takođe ispratila bezbednost na pružnim prelazima, bezbednost učenika koji pohađaju škole u bilizini železničke infrastrukture, alkotestiranje zaposlenih na železnici, provera kritične infrastrukture, posebno izučavanje bezbednosti transporta opasnih supstanci. Navedene pojave na železnici su posmatrane u kontekstu otežanih uslova diktiranih od strane pandemije virusa COVID 19, koji je u velikoj meri uslovio promenu u uobičajenom radu i delovanju železnice.

Takođe, sprovedena je i velika akcija kontrole javnog reda i mira na železnicama unutar Evropske unije. Aktivirana je mreža za informisanje u realnom vremenu dok je trajalo Evropsko prvenstvo u fudbalu. Cilj ove mreže je informisanje svih evropskih zemalja o kretanju i ponašanju navijača koji su pratili Evropsko prvenstvo, a koji koriste usluge železničkog saobraćaja. Mreža je podesna i za praćenje stanja pri većim železničkim nesrećama i nezgodama.

Zajedničkom akcijom *Raipol* je posebnu pažnju posvetio kritičnoj infrastrukturi i prevozu naorčito opasnih supstanci. Uočavano je ponašanje putnika i njihov senzibilitet prema kritičnoj infrastrukturi železnice. Uočene su ozbiljne opasnosti koje mogu ugrožavati bezbednost putnika u železničkom saobraćaju, te je konstatovana potreba za podizanjem svesti putnika o bezbednosti, njihovom edukovanju u cilju njihovog bezbednijeg ponašanja. Na sprečavanju neželjenih posledica i tragedija je intenzivno radilo oko 25 hiljada železničkih policajaca i oko 2.800 članova partnerskih organizacija. Izvršeno je preko 4 hiljade provera kritične infrastrukture. 13 hiljada pružnih prelaza i 541 voz koji je prevezio opasne supstance. Sprovedeno je 474 mera u kontaktu sa putnicima.

Railpol čine 22 nacionalne policijske organizacije iz celog sveta i to: Austrije, Belgije, Bugarske, Češke, Francuske, Nemačke, Grčke, Mađarske, Italije, Litvanije, Portugala (koji ima dve organizacije – Nacionalnu gardu i Policiju), Rumunije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Španije, Švajvsarske (koja ima dve organizacije – graničnu i policijsku), Holandije, Ujedinjenog Kraljevstva i SAD (koje imaju dve organizacije – transportnu policiju i policiju).

Fenomen železničke policije van Evropskog tla

U Brazilu još od 1852. godine postoji posebna Federalna železnička policija. Osnovana je dekretom cara Don Pedra Drugog. Smatra se najstarijom železničkom policijom u svetu. U Kanadi je železnička policija osnovana 1900. godine, sa zadatkom saradnje sa opštinskim, saveznim i pokrajinskim policijskim službama. Bavila se krađama na železnici, sprečavala je vandalska ponašanja, sabotaže i železničke štrajkove. Specijalno odeljenje kanadske železničke policije se bavio pitanjem migranata iz Kine, koji su tih godina dolazili u Kanadu. Njihov tretman nije bio na zavidnom nivou, već su bili držani u nekom obliku savremenog ropstva (Marquis, 1993, 134-135). Redovna policija, u odnosu na železničku, ima zadatak da sprovedi zakone i obavlja sve one bezbednosne poslove koji nisu u direktnoj vezi sa železničkom imovinom. Poslovi koji se tiču vandalskog ponašanja na železničkim infrastrukturnim objektima pripadaju železničkoj policiji, koja se zbog svoje organizacione i kadrovske inferiornosti, može obratiti redovnoj policiji za pomoć.

U Kini su sva pitanja koja se tiču u nadležnosti Ministarstva železnice. Železnička infrastruktura Kine je u svojini ovog Ministarstva, a uloga železničke policije je obezbeđenje glavnih železničkih saobraćajnica i železničkih stanica. Takođe, u njihovoj nadležnosti je sankcionisanje prekršaja napravljenih na železničkoj infrastrukturi. Železnička policija u Kini ima karakter civilne policije, što predstavlja njeno specifično obeležje. Nalazi se pod komandom Centralne vlade Kine. Železnička policija predstavlja „entitet mešovite prirode“ i predstavlja ujedno i državnu agenciju i privatnu korporaciju. Jedna železnička policija može imati nadležnosti u više regiona.

U Indiji se zaštitom bezbednosti železnica bave Železničke zaštitne snage i Vladina železnička policija. Železničke zaštitne snage su bezbednosne snage koje se nalaze u vlasništvu Železnica Indije, Ministarstva železnice i Vlade Indije. Osnovana je 1957. godine, na osnovu predloga Parlamenta radi bolje i efikasnije zaštite bezbednosti železničke imovine i generalno bezbednosti na železnicama. Nadležnosti Železničkih zaštitnih snaga Indije su pretraživanje, lišavanje slobode, vođenje krivičnih istraga za krivična dela protiv imovine Železnica Indije. Za krivična dela koja nisu usmerena protiv železničke imovine, nadležna je Železnička policija, kao i državna policija.

Zaposleni u Železničkim zaštitnim snagama su ujedno zaposleni i u indijskoj Službi za zaštitu železnice i moraju imati položen ispit za rad u državnoj službi. Generalni direktor zaštitnih snaga je po statusu viši službenik indijske Policije.

U redu zaposlenih se nalaze podinspektori i policajci. Svi oni moraju imati položen ispit za rad u policiji (Srivastava, 2020, 19).

U ulozi Pakistanu ne postoji posebna železnička policija, već zaštitu železničke infrastrukture vrši redovna policija.

U SAD se pitanje železničke policije uređuje članom 1704. Zakona o kontroli kriminala iz 1990. godine. Prema odredbama ovog člana, službenik železničke policije, koji je sertifikovan ili angažovan kao policajac prema zakonima bilo koje američke države, mora biti ovlašćen da sprovodi zakone u cilju zaštite železničke imovine. Ovlašćenja železničkog policajca su u obimu policijskog službenika. U nekim zemljama SAD, železnička policija ima opšta policijska ovlašćenja, dok u Kaliforniji, oni imaju ovlašćenja samo u odnosu na imovinu železnice.

Takođe, nemaju u svim američkim državama železnički policajci isti status. Njihov status direktno zavisi od odluke guvernera države. U ta statusna ovlašćenja se ubraja pravo na hapšenje, pravo na implementaciju zakona na i u blizini železničke infrastrukture, staranje o zaštiti železničke imovine i tome slično (Todd, 2020, 204). Železnički policajci uglavnom imaju status sertifikovanih policajaca, mirovnih službenika ili specijalnih agenata železničkih kompanija. U Virdžiniji ovlašćenja imenovanja pripadnika železničke policije pripadaju predsedniku železnice.

U nadležnosti železničkih policija su dela koja ugrožavaju bezbednost železnice, njene infrastrukture i korisnika njenih usluga. Tako na primer, železnička policija može da deluje u slučaju neovlašćenog zauzimanja železničke pruge, napada na putnike, terorističkih akata, izazivanje paljevina, ispisivanje grafita po voznim sredstvima i objektima u svojini železnice, vandalskog ponašanja, džeparenja putnika, prevara u vezi sa kupovinom vozničkih karti, pljačke ličnih prtljaga putnika, izazivanje incidentnih situacija, gde se ubrajaju i iskakanje iz šina, sudare železničkih vozničkih sredstava, nesreća na železničkoj infrastrukturi i incidenta sa opasnim supstancama koje su bile predmet prevoza.

Fenomen železničke policije

U većini zemalja sveta, kako onih razvijenih, tako i srednje razvijenih, formirane su posebne policijske službe sa ovlašćenjima koja se isključivo odnose na železnicu, bezbednost železničke infrastrukture, kao i putnika koji koriste usluge železničkog saobraćaja. Ovlašćenja se uglavnom ne odnose na samu bezbednost železničkog saobraćaja, već na bezbednost železničke infrastrukture, gde se ubrajaju objekti na železnici, železnička prevozna sredstva i putnike.

Pretežna ovlašćenja železničkih policija u svetu su uglavnom koncentrisana na aktuelne bezbednosne izazove, kao što su teroristički akti. U ne tako davnoj prošlosti, svet su potresali strašni teroristički akti, a mete su bile upravo železničke stanice i stanice podzemnih metroa, jer su pogodne zbog velikog broja lica koja prolaze i borave na njima. Takođe, treba spomenuti i migrantsku

krizu koja pogađa veći deo Evrope. Migranti, koji sami po sebi predstavljaju bezbednosni rizik, uglavnom borave na železničkim stanicama ili njihovim neposrednim blizinama. Tom prilikom, namerno ili iz nehata, nanose štetu železničkoj infrastrukturi, a ujedno predstavljaju opasnost i po putnike koji te stanice koriste. Najbolji primer koji ilustruje navedeni problem je beogradska železnička stanica, u čijoj neposrednoj blizini boravi veliki broj migranata. Da bi se prišlo samoj stanici, potrebno je proći kroz njihov ilegalni kamp koji su napravili u blizini stanice, što stvara osećaj nesigurnosti čoveku koji prilazi železničkoj stanici. Takođe, i na samoj stanici se mogu primetiti veće ili manje grupe migranata koje se često međusobno obračunavaju i deluju uznemirujuće. Dakle, samo njihovo neovlašćeno okupljanje na železničkoj stanici i njenoj neposrednoj blizini, predstavljaju dovoljan razlog za delovanje policijskih službi.

U Republici Srbiji ne postoji specijalizovana železnička policija, već poslove održavanje reda i mira na železničkim infrastrukturnim objektima obavlja redovna policija. Tu se može postaviti vrlo osnovano pitanje koliko redovna policija može i ima kapacitet da obavlja i tu funkciju održavanja reda i mira na železničkim postrojenjima. Poznato je da redovna policija u Srbiji nema dovoljno ljudstva i kadrovskog potencijala koji bi mogao da zadovolji potrebe njenog rada. Stoga, postoji opravdana sumnja da redovna policija, usled prioriternih zadataka koje ima, neće biti u mogućnosti da isprati red i mir na železničkim infrastrukturnim objektima.

Ovde svakako treba postaviti pitanje značaja pozicioniranja železničke policije u srpskom železničkom sistemu. Kad se govori o još jednoj organizacionoj jedinici koja bi bila pod jurisdikcijom Železnica Srbije, treba se osvrnuti i na aktuelno stanje u ovom preduzeću. Pružna infrastruktura je u stanju dotrajalosti, što otežava funkcionisanje međunarodnog železničkog saobraćaja. Otežavanja se ogledaju u veoma maloj brzini kretanja, od svega 30 kilometara na čas. Usled toga, Železnica Srbije trpi velike ekonomske gubitke. Takođe, i sama prevozna sredstva, lokomotive naročito, su stare i sa brojnim oštećenjima² koja direktno ugrožavaju bezbednost železničkog saobraćaja.

Ako se sagledaju svi ovi gubici i nedostaci na Železnicama Srbije, osnovano se postavlja pitanje da li bi bilo ekonomski opravdano uvoditi još jednu službu, službu železničke policije, koja bi bila na budžetu i teretu srpskih železnica. Sa aspekta bezbednosti, uvođenje železničke policije je opravdano iz razloga bezbednosnih izazova, kojih ima sve više.

---

² Prema pisanju nekih medija, jedan od velikih problema na srpskim lokomotivama je nedostatak retrovizora, koji otežavaju rad mašinovođa. Nedostatak retrovizora direktno ugrožava bezbednost železničkog saobraćaja, naročito pri manevrisanjima.

Umesto zaključka

Železnička policija je posebna policijska služba koja služi zaštiti imovine železnica, njene infrastrukture, prevoznih sredstava, obezbeđuje sigurnost putnika i njihovog prtljaga i preduzima preventivne mere u cilju suzbijanja terorističkih i diverzantskih aktivnosti u okviru železnica. Javila se dosta rano, početkom prošlog veka, kad je železnica doživela svoj puni procvat, naročito na američkom kontinentu. U SAD, železnica je oduvek imala poseban položaj, jer se povezivala sa nacionalnim identitetom, razvijala se i napredovala nekako paralelno sa razvojem i same Amerike. Prvobitno su bile samoorganizovane skupine, osnovane na bazi dobrovoljnosti, da bi vremenom postale visokoprofesionalizovane policijske jedinice, koje deluju pri železnicama ili ministarstvima posvećenim radu železnica.

Iz dosadašnje prakse rada železničkih policija, može se primetiti da su one vrlo efikasne u svom radu, da su, u onim zemljama u kojima postoje, podigli nivo bezbednosti železničke infrastrukture i korisnika železničkih usluga i da su opravdale razloge njihovog osnivanja. Samo na nivou evropske *Railpol* policijske organizacije, sproveden je niz kvalitetnih operacija kojima su sprečeni teroristički akti, nedozvoljena trgovina narkoticima, belim robljem i oružjem i stalo se na put drugim kriminalnim radnjama.

Argumenti za uvođenje železničke policije su brojni i jasni. Železnička policija rasterećuje redovnu policiju u njenom radu jer preuzima neuralgične tačke, a to su železnička postrojenja koja su često mesta na kojima se odvijaju nezakoniti poslovi. Nadzor, koji permanentno sprovodi železnička policija onemogućuje da se i na trenutak odigra neka neželjena situacija i da dođe do eventualnih problema. Koncentracija železničke policije je svakodobno usmerena na železnicu, njenu infrastrukturu, njenu bezbednost, kao i bezbednost putnika i prtljaga. Takođe i sama spoznaja o njenom postojanju deluje preventivno u odnosu na one koji planiraju da se ponašaju na način koji bi mogao da ugrozi opštu bezbednost.

Uprkos nespornim činjenicama koje ukazuju na značaj i potrebu železničke policije, autori iznose skepsu da li bi u ovom trenutku uvođenje železničke policije bilo produktivno u sistemu Železnica Srbije. Prvi razlog skepse je materijalne prirode i odnosi se na mogućnost finansijskog izdržavanja i ekonomske opravdanosti njenog rada, jer kao i svaka služba, železnička policija zahteva određena ulaganja u ljudstvo, tehniku, opreme i tome slično. Stanje Železnica Srbije nije na zavidnom nivou, te autori smatraju da dodatno opterećenje na budžet ne bi bilo ekonomski opravdano. Takođe, postoji i sumnja u način i kvalitet njene organizacije, ukoliko bi bila osnovana, kao i u opasnost od eventualne korupcije i drugih bezbednosnih izazova koji bi se pred srpskom železničkom policijom mogli naći.

Ono što predstavlja realan bezbednosni rizik po srpsku železnicu jeste mogućnost pojave diverzija i terorističkih akata, u duhu evropske bezbednosne situacije. U prošlosti, za vreme Jugoslavije, naša država se sa tim problemom

već susrela. Da li će se naša zemlja naći na agendi terorističkih organizacija, nije poznato, ali da se može govoriti o potencijalnom riziku, to svakako. Stoga, ako već ne postoje mogućnosti za uvođenjem specijalizovane železničke policije, treba razmišljati o intenzivnijim aktivnostima redovne policije na železničkim infrastrukturnim objektima, kao što su železničke stanice, važna čvorišta, železnički mostovi, pružni prelazi i tome slično.

Literatura:

1. Flagenheimer, M. (2011) Sanford Garellik, Former Mayoral Candidate, Dies at 93“, *New York Times*.
2. Dašić, D., Ratković, M. (2022) Safety at sports events as a condition for the implementation of marketing potential. In: Dašić, D. (ed) scientific monograph *Security aspects of modern society-implications and possibilities*, Faculty of Law, Security and Management Nis, pp.495-512.
3. Dašić D, Živković D., Vujić T. (2020) Rural tourism in development function of rural areas in Serbia. *Economics of Agriculture*, Year 67, No. 3, 719-733. doi:10.5937/ekoPolj2003719D
4. Дашић Д. (2016) Брендирање места и/или дестинација, *Култура*, бр. 152, 377-393, doi: 10.5937/kultura1652377D
5. Дашић Д., Марина К. (2020) Утицај фискалне политике на раст индустријске производње у Србији у периоду 2010-2017. *Култура полиса*, бр 41, год XVII, 577-589, УДК 338.53(497.11); <https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/147>
6. Марковић, Ј., & Радошевић, И. (2014). Promotion of sports-recreation and tourism organization. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 1(1), 32–39. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/72>
7. Ахмић, Д., Башинац, И., & Новалић, Б. (2016). Infrastructure characteristics as an important factor of sustainable development of sports tourism. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 2(2), 25–29. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/85>
8. Krkobabić, V. (2015) „Problem rukovođenja bezbednosti i zaštite imovine „Železnica Srbije“ a.d. sa posebnim osvrtom na železnički čvor Pančevo“, *Kriminalističko – policijski univerzitet, Beograd*.
9. Marquis, G. (1993) „Policing Canada’s Century: A History of the Canadian Association of Chiefs of Police“, *University of Toronto Press*.
10. Milivojević, Z. (2000) „Evropske vojne snage“, *Međunarodna politika*, Beograd.
11. Srivastava, A. (2020) „MoS Railway Protection Force as „toothies“, demands more power for it“, *Economistimes Indiatimes*, New Delhi.
12. Stanković, M; Virijević – Jovanović, S; Alijević, A. (2022) „Pristupni pregovori Srbije i Evropske unije“, *Horizonti menadžmenta*, Niš.

13. Štrban, A. (2021) *Hemijski terorizam*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet Bezbednosti.
14. Todd, B. (2020) *Arlington police chief to lead BNSF Pailway's police force*, CBS Arlington.

TRAFFIC SYSTEM AND RAILWAY POLICE

Abstract: The importance of traffic safety can always be discussed as a current topic and problem. The development of traffic, means of transport and transport infrastructure has opened the door to security issues and the need to innovate the security policy that should be implemented in the future. A very important issue is the need to position the railway police as an institution that will have the task of raising the safety level in railway traffic. An overview of the organization of the railway police at the level of European countries is given, along with an analysis of the work of those services. In the Republic of Serbia, railway traffic safety is dealt with by the regular police, while in many countries of the world a special railway police was established for this purpose with responsibilities that relate exclusively to railway traffic.

Key words: security, traffic, railway, infrastructure, police.

Rad primljen: 11.07.2021.
Rad prihvaćen: 22.09.2021.
UDK: 659.441:316.776.33
316.644:342.1
Pregledni rad

SAVREMENI KONCEPT BRENDIRANJA DRŽAVA I NACIJA

Rezime: Nacionalno brendiranje je po svojoj prirodi veoma važno za položaj jedne nacije u svetu. Brendiranje je suštinski aspekt savremenog sveta i koriste ga različiti subjekti, uključujući države i nacije, kako bi promovisali svoj imidž i reputaciju. Brendiranje se odnosi na proces kreiranja identiteta ili skupa vrednosti koje predstavljaju proizvod, uslugu ili entitet. U kontekstu nacija i država, brendiranje uključuje prikazivanje jedinstvenih karakteristika, kulture i vrednosti jedne zemlje svetu kako bi se privukle investicije, turizam i trgovinski partneri.

Ključne reči: brendiranje, država, nacionalni identitet, imidž

Uvod

Nacionalno brendiranje je po svojoj prirodi veoma važno za položaj jedne nacije u svetu. Ljudi uopšteno malo znaju o pojedinim nacijama, a i ono malo što znaju formirano je na osnovu stavova koji su nastali na mitovima, glasinama, anegdotama ili pak na poznatim ličnostima, sportistima, glumcima, piscima iz tih zemalja⁴. Svaka destinacija, svako naseljeno mesto i svaka država u turističkoj dimenziji poseduje određenu reputaciju. Svaka zemlja u tom kontekstu poseduje neku sliku ili brend u mislima turista koji je posećuju i koji govore o njoj u svetu⁵. Brend zemlje nije samo slogan ili vremenski ograničena kampanja koju je neko stvorio. Brend u ovom kontekstu treba da bude shvaćen kao nacionalna ideja o nekoj zemlji, njenoj intelektualnoj svojini i njenim vrednostima zbog koje se turisti odlučuju da je posete.⁶ To je kompleksan osećaj koji se sastoji od misli, iskustava i ideja koje određena ljudska individua poseduje o nekoj državi kada vidi ili čuje njeno ime ili kada kupuje robu proizvedenu u konkretnoj zemlji. Ovakve karakteristike države kao obim BDP-

³ Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" Niš, Fakultet za sport, Beograd, Univerzitet Union Nikola Tesla, drddasic@gmail.com

⁴ Dašić D. (2013). Brendiranje država i nacija, *Kultura*, br. 139, 396-415

⁵ Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str. 268-331.

⁶ Dašić D., Dašić B. (2021) Branding of states and nations in (post) era covid 19. In: Cvijanović D, et al. (eds) *Tourism challenges amid Covid-19*. Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka banja, Univerzitet u Kragujevcu. 162-179

a, politički sistem i kultura, danas, u modernom vremenu, postali su sastavni delovi brenda marketinga.⁷ U modernom svetu, a naročito kada je u pitanju turizam određene zemlje, loša reputacija ili odsustvo pozicioniranja zemlje kao brenda predstavlja značajan nedostatak za sliku javne politike konkretne zemlje i za njen imidž, naročito ako ona teži da bude konkurentna na međunarodnoj sceni. Termini kao što su slika i ugled smatraju se sastavnim delovima jednog strateškog sredstva države naročito u pogledu brendiranja⁸. Na primer, manifestacije koje posećuju turisti u kontekstu manifestacionog turizma mogu se smatrati kao odgovarajući simboli države jer oni omogućavaju da turisti koji ih posete steknu određenu sliku o zemlji koju su posetili, što zapravo predstavlja poimanje samog brenda zemlje.⁹ Manifestacije koje su veoma atraktivne za turiste svakako jesu muzički festivali jer oni u svojoj suštini odražavaju moderni stil života i veoma često po svojoj biti prate određene kulturne standarde i predstavljaju različite umetničke forme, ali takođe na svoje posetioce utiču tako što stvaraju potrebu za zajedništvom i zajedničkim iskustvom.¹⁰ Razlog tome svakako leži u činjenici da, iako samo privremeno, ulice naseljenih mesta u kojima se održavaju muzički festivali, zapravo i jesu centri određenih oblika kulture.¹¹ Manifestacioni turizam ili delatnost događaja - industrija događaja, kako se može pronaći u raznim izvorima literature, u modernom turizmu reprezentuje rastući globalni fenomen, i njegova velika uloga i uticaj na savremeno društvo je odavno prepoznata.¹² Ukoliko se u obzir uzmu podaci koji dolaze od istraživanja sprovedenog od strane Turističke organizacije Srbije (TOS) upravo su događaji koji su produkt manifestacionog turizma prvi na listi turističkih motiva za posetu stranih turista Srbiji kao turističkoj destinaciji. Manifestacioni turizam je upravo radi toga kao veoma značajan istaknut u „Strategiji razvoja turizma Srbije“ jer po svojoj neospornoj prirodi predstavlja

---

⁷ Dašić, D., Ratković, M. (2022) Safety at sports events as a condition for the implementation of marketing potential. In: Dašić, D. (ed) *Security aspects of modern society-implications and possibilities*, Faculty of Law, Security and Management Nis, pp.495-512.

⁸ Komarovsky, V. (2001). Public relations in politics and public administration. Slovo: Moscow, str. 195-235.

⁹ Dašić D. (2012) Uticaj sporta i sportista na brendiranje nacija“ u: Zbornik radova, „Menadžment u sportu“, Fakultet za Menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd, 69-76

¹⁰ Ћићић, Т. (2017) Sport broadcast – digital tv spectacle. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 3(1), 95–99. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/66>

¹¹ Марковић, Ј., & Радошевић, И. (2014) Promotion of sports-recreation and tourism organization. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 1(1), 32–39. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/72>

¹² Dašić, D. (2018) Menadžment zdravstvenog i medicinskog turizma – mogući pravci razvoja u Republici Srbiji, *Ekonomski signali*, Vol. 13., br 1. 41-56, 10.5937/ekonsig1801041D;

značajan segment razvoja turizma u Srbiji, ali takođe on reprezentuje i veoma značajnu komparativnu prednost domaćeg turizma¹³.

Pregled literature

Nova era poimanja destinacije kao brenda počela je sa objavljivanjem knjige *“Marketing Places”*, autora Hajder Donald, Kotler Filipa i Rejn Irvinga u septembru 1993. godine, knjige koja se može smatrati kao suštinska u ovoj oblasti. Autori su predstavili svoj koncept koji pokazuje da su u savremenom svetu građani zapravo potrošači, a mesta (gradovi, regioni i zemlje) predstavljaju proizvode. Autori tvrde da u cilju podizanja interesovanja za državu kao brend četiri oblasti razvoja treba da budu unapređene, pa navode: brending, investicije, putovanje i socijalne atraktivnosti¹⁴. Godine 2001. ista grupa autora objavila je nove studije koje su se takođe odnosile na brendiranje određenih lokacija u različitim delovima sveta. A u isto vreme *“Marketing areas in Europe”* objavljen je od strane čuvenog Kotlera¹⁵. Autori takođe u ovim radovima određuju šta zapravo predstavlja brend zemlje. Uprkos svim naporima, u svojim definicijama brend zemlje ima previše toga zajedničkog sa brendom komercijalnog proizvoda. Ali čak i ako pojam brenda u tom smislu može biti povezan sa brendom zemlje kao "robe" on je ipak suviše različit. Iz njihovih knjiga koje su kasnije nastale može da se zaključi da brendovi različitih zemalja, teritorija i čak regiona imaju dosta razlike - u smislu stvaranja i promocije brenda, a i u smislu "konzumiranja" brenda. Dokaz ove teorije može se pronaći u knjigama *“Marketing Asian Places: Attracting Investment, Industry and Tourism to Cities, States and Nations”* i *“Marketing areas in Europe”*. Takođe, važno je obrati pažnja na jak uticaj marketinškog pristupa Kotlera, koji se ogleda u stavu autora na koncept "brenda zemlje" gde je on istakao sličnosti između koncepta brendiranja proizvoda i zemalja. Kasnije, Stiven Vord, profesor Univerziteta Oksford Bruks, u svojoj knjizi *“Selling Places: The Marketing and Promotion of Towns and Cities 1850-2000”* iz 1998.god, je proširio istoriju marketing mesta. Za razliku od Kotlera i njegovih koautora, koji definišu marketinške aspekte lokacija kao proizvod kraja 20. veka, Vord smatra da je veštačka privlačnost zemlje kao destinacije kreirana uz pomoć ciljne informacije i promotivne aktivnosti počela kao aktivnost krajem 19. veka u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Državama radi razvoja velikog broja malih industrijskih i turističkih gradova. Kasnije, sa razvojem komunikacije i povećanjem urbane mobilnosti, ova praksa se usvojila u gradovima, koji su se borili za investitore, turiste i nove stanovnike.

Od 2005. godine, fundamentalni proboj u nacionalnom brendiranju zemalja kao turističkih destinacija je napravio Sajmon Anholt, savetnik

---

13 www.mtt.gov.rs (11.11.2022.)

14 Donald, H., Kotler P. & Irving, R. (1993). *Marketing Places*. Simon & Schuster: New York, str.48-65.

15 Kotler, P. (2008). *Marketing Management (13th ed.)*. Prentice Hall: UK, str. 372-405.

britanske vlade za promociju zemlje, glavni urednik časopisa “*Place Branding and Public Diplomacy*”, autoritativni stručnjak u oblasti marketinga zemlje, suosnivač godišnjeg rangiranja zemalja i gradova - *GfK Roper Nation Brands Index* i *The Anholt - GfK Roper City Brands Index*. Za razliku od Kotlera i njegovih koautora, Anholt nije fokusiran na marketing lokacije (marketing države), već na brendiranje lokacije (brendiranje prostora) i brendiranje država (brending nacije). Njegova glavna vizija komponenti marketinga lokacije se razlikuje od ranijih studija, jer on predlaže sledeće pravce razvoja nacionalnog brenda kao: turizam, izvoz, uticaj vlade, naroda, kulture i nasleđa, investicija i imigracija¹⁶.

Sajmon Anholt je napravio značajan doprinos u razvoju teorijskog pristupa po pitanju brendiranja mesta. On je definisao brend zemlje, ne kao varijaciju komercijalnog brenda, već kao nezavisnu jedinicu. Glavna tačka brendiranja kako Anholt navodi je nešto vizuelno ili materijalno. Prema njegovim viđenjima, ova problematika se može uporediti sa međunarodnim “supermarketom”, gde je svaka zemlja proizvod sa zaštitnim znakom. Pored toga, u ovom istraživanju, definisan je brend zemlje ne samo kao dobro, već i kao proces njegove promocije. Na osnovu konstruktivne moći brendiranja autor ukazuje na neophodnost i korisnost brendiranja koje omogućava zemljama sa ograničenim materijalnim resursima da brzo stvore nove vrednosti i reše probleme i rizike, zemlje u razvoju da rastu brže, a razvijene zemlje da izvoze svoju ideologiju i vrednosti širom sveta. Posebnu ulogu u oblikovanju imidža zemlje i nacionalnog brenda autor daje oznake i brendovi grupa proizvoda proizvedenih u zemlji¹⁷.

U svojoj sledećoj knjizi “*Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*” iz 2007, Anholt govori o važnosti uspostavljanja konkurentnog identiteta zemalja, regiona i gradova koji se sprovodi pod rukovodstvom specijalnih odeljenja vlasti u zemlji. Anholt naglašava značenje brenda zemlje u vezi sa poreklom robe “made in ...”. On analizira zašto neuspešno brendiranje oblasti može da se desi i fokusira se na ono što je marketing konkretnog područja – “to nije samo lep omotač proizvoda, već aktivnosti koje su najviše usko povezane sa stranim diplomatama i državnim rukovodstvom”¹⁸. On takođe navodi: “Samo u slučaju maksimalne orijentacije za promociju složenog brenda rezultat će biti pozitivan”¹⁹. Podržavajući ovu izjavu on govori o brojnim studijama u okviru svoga rangiranja brendova - *The*

---

16 Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str. 268-331.

17 Anholt, S. (2005). *Brand New Justice: How Branding Places and Products Can Help the Developing World*. Elsevier Butterworth-Heinemann: London str. 381-414.

18 Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str. 268-331.

19 Isto, str. 268-331.

*Nation Brands Index*²⁰. Posebnu ulogu Anholt posvećuje brendiranju gradova, predstavljajući novi sistem ocenjivanja *The City Brands Index*, koji se zasniva na istraživanju atraktivnosti opcija nekog grada: ljudi, životne sredine, raspoloživih objekata i infrastrukture, kulture i noćnog života, njegove turističke atrakcije i njihovog potencijala za posetioce²¹. Kit Dini, sa Univerziteta Templ u Japanu, autor brojnih članaka i predavanja o brendiranju i marketingu širom sveta, 2007. godine je objavio «*Nation branding: Concepts, Issues, Practice*» koji se zasniva na principu studije slučaja – koja predstavlja detaljnu studiju najboljih praksi marketinga određenog područja. Finski naučnici U knjizi «*How to Brand Nations, Cities and Destinations: A Planning Book for Place Branding*» iz 2009. predstavili su niz prilično starih predmeta u marketingu lokacije (mesta): brend turizam u Norveškoj od 1998-2003 godine, dva koraka da stvore savremenu sliku Australije, turističkog brenda u Škotskoj, marketinške aktivnosti u Kopenhagenu u periodu od 1993-2003 godina, ulaganja u Čikago od 1995 do 2000 god.²². U 2009. godini Sajmon Enholt je predstavio knjigu sa novim studijama slučajeva koje su nastale u predhodne 3 godine «*Places: Identity, Image and Reputation*» iz 2009. Ovog puta je ispitao sliku i identitet zemalja kao što su Pakistan, Meksiko, Kenija, Danska, Italija, Izrael, Švajcarska, Letonija, SAD, Albanija, Ujedinjeni Arapski Emirati i Kina. On je takođe poredio imidž zemalja u azijskim zemljama i opšti imidž Evrope i diskutovao je o budućnosti brenda ujedinjene Evrope²³.

Evolucija termina i njegove glavne karakteristike

Poslednjih deset godina predstavlja prekretnicu u tehnici koju koriste države da upravljaju svojim ugledom. U trenutnom tržišnom okruženju zemlje postaju sličnije korporacijama i, kao i korporacije, preduzimaju borbu za privlačenje stranih investicija, takmiče se za pažnju svetskih medija, turista i tržišta robe i usluga. Američki politički analitičar i međunarodni teoretičar odnosa Kenet Volts 1982.god. objašnjava teoriju neorealizma u kasnim 1970-im u odnosu na ponašanje država u međunarodnoj areni sa ponašanjem kompanija. On smatra da država treba da nastavi svoju spoljnu političku poziciju da učvrsti reputaciju, i imaju za cilj da ostvare maksimalne ekonomske koristi²⁴.

Brend prema ruskim učenjacima je ekonomska dimenzija. Oni su postavili svoja istraživanja u oblasti međunarodnih odnosa, a ne marketinga ili brendiranja.

---

20 Anholt, S. (2007). The role of culture in branding places. *Place Branding and Public Diplomacy*, str. 268-331.

21 Anholt, S. (2009). Should place brands be simple? *Place Branding and Public Diplomacy*, str. 32-124.

22 Teemu, M. & Seppo, R. (2009). *How to Brand Nations, Cities and Destinations: A Planning Book for Place Branding*. Palgrave Macmillan: New York, str. 52-75.

23 Anholt, S. (2009). Should place brands be simple? *Place Branding and Public Diplomacy*, str. 32-124.

24 Isto, str. 32-124.

Zato je za njih brend prvobitno ekonomska kategorija i može služiti samo za ekonomske ciljeve. Samo brendiranje i promocija kulture, vrednosti i ciljeva zemlje je u nadležnosti spoljne politike, ali u skladu sa njihovim verovanjima može se smatrati kao čisto brendiranje²⁵. Brend države je stvoren da bi se lakše i efikasnije ostvarili ciljeve države: stvaranje korisnih ekonomskih i vojno-političkih unija, uspostavljanje partnerskih odnosa sa drugim akterima na međunarodnoj sceni, ostvarivanje mogućnosti.²⁶

Reputacija je najvažniji element strukture brenda države i predstavlja neophodan uslov za njeno formiranje. Dobra reputacija pomaže transformaciju brenda u oznake poverenja državi, a loša reputacija može da blokira ovaj proces. Ugled države je osnovni element u očekivanju njenog ponašanja u interakciji sa drugim međunarodnim akterima i nacionalnom procesu odlučivanja o interakciji države. Loš ugled države može preokrenuti odluke i postupke protiv nje²⁷. Brendiranje koje se tretira obično kao važan element marketinga, postalo je esencijalna reč u rečniku vladinih zvaničnika od skora. Studija prodora termina u političkoj sferi pokrenuta je krajem 1990-ih. Dva poznata britanska stručnjaka, Voli Olins i Sajmon Anholt, izveli su istraživanja u oblasti brendiranja zemlje. Brend države može se smatrati kao ukupan marketing koncept, ako se odredi svet kao potrošačko tržište²⁸. U tom slučaju se može porediti sa korporativnim brendom. Ovi aspekti brenda (žig, slogan, slike i imena) su osnovne karakteristike brenda. Danas, naučna misao u skladu sa viđenjima Volija Olinsa i Sajmona Anholta pretpostavlja da brend zemlje mora da ispuni sledeće uslove: mora biti originalan i povezan sa vrednostima i tradicijama građana, lako podložan promenama i inovacijama u skladu sa međunarodnom situacijom, takođe mora da koristi konstantne vrednosti i kulturne osobenosti zemlje, profesionalni, nepolitički i međunarodni tim je neophodan za njegov razvoj i promociju, treba da ima odgovarajući slogan i logo koji će sadržati elemente državnih simbola (zastava, grb države). Međutim, ponekad brend države može se smatrati punim spektrom informacija bilo kojeg objekta entiteta, proizvedenih u državi²⁹.

---

25 Chumykov, M., Bocharov, V. & Muzykant (2003). Mechanisms of Image Policy of Russia. Slovo: Moscow, str. 125-130.

26 Komarovskiy, V. (2001). Public relations in politics and public administration. Slovo: Moscow, str. 195-235.

27 Anholt, S. (2005). Brand new justice: how branding places and products can help the developing world. Butterworth Heinemann: Amsterdam, str. 381-414.

28 Anholt, C. (2004). Branding: the road to the world market / Trans. From English. Krasnaya Reka: Moscow, str. 138-149.

29 Anholt, S. (2008). The importance of national reputation. Engagement: public diplomacy in a globalised world / ed. by J. Welsh; D. Fearn. - London: Foreign and Commonwealth Office, str. 188-197.

Brend zemlje - Definicija i uloga

Postoji nekoliko zajedničkih definicija brenda, koje imaju više veze sa proizvodima nego sa zemljom kao nečim što je potrebno brendirati. Razumevanje suštine brenda, neophodno je da bi se kreirao koncept brenda zemlje i proces brendiranja za određenu zemlju. Džejms R. Gregori je u svojoj knjizi, oslanjajući se na korporativni brend, dao sledeću definiciju brenda: "Brend nije stvar, proizvod, kompanija ili organizacija. Brendovi ne postoje u stvarnom svetu - to je mentalni konstrukt"³⁰. Gregori takođe tvrdi da se brend može opisati kao akumulacija ljudskog ličnog iskustva i kao rezultat njihove percepcije proizvoda, kompanije ili organizacije. Brend države postoji u obliku svesti o određenim pojedincima ili nacijama u celini. Franc-Rudolf Eš, direktor Instituta za brendove, istraživanja i komunikacije, definiše brend kao preneseno predstavljanje koje interesne grupe čuvaju u memoriji gde se bavi identifikacijom i diferencijacijom i određenjem ponašanja potrošača pri izboru proizvoda i usluga³¹. Na osnovu gore navedenih definicija brenda, moguće je poimati brend države kao mentalnu konstrukciju koju karakteriše čitav niz faktora države, kao što su ekonomija, politika, socio-kulturne komponente, istorija i još mnogo toga. To je pregled stanja, njenog naroda, kao i sistem odnosa unutar države. Određivanje procesa upravljanja brendom zemlje, njegov život i formiranje predložio je britanski stručnjak za brendiranje Sajmon Enholt i on navodi da se brend može okarakterisati kao sistematski proces koordinacije ponašanja, investicija, inovacija i komunikacione strategije za identiteta konkurentne zemlje³². Može da se realizuje kao skromna saradnja Vlade komisije za turizam i nacionalnih agencija za privlačenje investicija, zajedno sa odeljenjima za međunarodnu koordinaciju, da bi se postigla zajednička strategija u zemlji i inostranstvu u oblasti kulture, sporta, obrazovanja, politike, turizma i međunarodne trgovine³³. Enholt takođe navodi da je brend države u suštini neka vrsta "multi-pasoša", koji odražava specifične karakteristike, stavke parametra i pozicije različitih sfera javnog života. Svi ovi "podaci u pasošu" države se čuvaju u glavama ljudi. Brend je kreiran prema jedinstvenom mentalnom dizajnu koji kombinuje znanje, očekivanja i stavove prema državi³⁴. Ovaj mentalni sklop obavlja najvažniju psihološku funkciju - eliminiše osećaj nesigurnosti i nepredvidivosti, stvarajući zone komfora u glavama ciljnih grupa

---

30 Gregory, J. with Wiechmann, J. (1997). *Leveraging The Corporate Brand*. Contemporary Publishing Group: Chicago, str.58-73.

31 Esch, F. (2005). Behavioral branding, context of behavioral branding, brand commitment, change processes. Gabler: Wiesbaden, str.145-148.

32 Anholt, S. (2003). Brand new justice: the upside of global branding (2). Butterworth-Heinemann: Amsterdam, str.370-379.

33 Anholt, S. (2010). Definitions of place branding: working towards a resolution. *Place Branding and Public Diplomacy*, str.1-10.

34 Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str.268-331.

i stranim postiocima koji donose odluke o interakciji sa ovom državom, liderima drugih zemalja, članicama međunarodnih ekonomskih, političkih i vojnih organizacija³⁵. Brend države ima svoju strukturu: zajedno sa nacionalnim liderima, političkim sistemima i tipovima ekonomskog sistema i ideologijom (ili sistemom vrednosti), a takođe i reputacija je još jedan važan element strukture brenda³⁶.

Razdvajanjem koncepta slike od reputacije može se uvideti da je slika ocena ciljne grupe o karakteristikama brenda, a ugled je uverenje o mišljenjima drugih ljudi o svojstvima brenda kao što su njihovo ponašanje, stavovi i vrednosti³⁷. Tako, ugled države predstavlja mišljenje ciljne grupe sa verovanjima o drugim aspektima države, kao što su njeno međunarodno i domaće ponašanje, političko vođstvo, političke strukture, ekonomski stil upravljanja i društva, pravna kultura i demokratske vrednosti i tako dalje. Određivanje neophodnosti brenda države je tema o kojoj se stalno raspravlja u naučnim krugovima. Sve je jasno kada se govori o brendu ili proizvodima neke kompanije, ali kada se govori o procesu definicije i stvaranja brenda države, postoji mnogo različitih mišljenja³⁸. Moglo bi se pomisliti, zašto je potrebno da neko stvori brend svoje zemlje, kada već živi u ovoj zemlji i veruje u kvalitete sopstvene zemlje itd. Međutim, u stvarnosti, potreba za kreiranjem brenda države je veoma visoka. Kada se polazi od poređenja brenda zemlje i brenda kompanije, može se videti da zemlja, narod, grad se može posmatrati kao nešto što može da se proda. U skladu sa ovim prospektom, Galum definiše sledeće razloge za stvaranje brenda države:

- Brand zemlje je napravljen da privuče više turista. Svi znaju da su piramide Maja u Meksiku. Ali ne znaju svi da one postoje i u Belizu i Hondurasu. Takođe je malo poznato da se druga, najvažnija piramida Maja, nalazi se u Gvatemali. Najveći deo turista koji žele da vide piramide Maja putuju u Meksiko.
- Brendiranje zemlje pomaže da se prodaju proizvodi (koji se proizvode u ovoj zemlji), brže i skuplje. Primer je nemački proizvođač automobila. Uz dobro oblikovane i uobičajene stereotipe da su Nemci su uvek visoko kvalitetni i pouzdani radnici, nemački automobili se prodaju bolje nego, recimo, oni proizvedeni u Srbiji.
- Dobro formirana slika ima tendenciju da dugo radi u korist zemlje. Na primer, dolar nije bio često najstabilnija valuta u svetu, distribucija

---

35 Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str.268-331.

36 Anholt, C. (2004). *Branding: the road to the world market / Trans. From English*. Krasnaya Reka: Moscow, str. 138-149.

37 Anholt, S. (1998). *Nation-brands of the twenty-first century*. *Journal of Brand Management*, str.395-406.

38 Bogdanov E. & Zazykin, R. (2003). *Psychological foundations of Public relations*. Krasnui Don: St. Petersburg, str.321-349.

principa demokratije često ne funkcioniše, a i njene vrednosti nisu iste, ali vera u Ameriku kao najbolju i najispravaniju, još uvek je jaka.

- Formirani spoljni brend zemlje je na patriotskom nacionalnom izlaganju stanovništva³⁹.

Pravilno pozicioniranje stvara željeni pogled na svet prosečnog građanina i podiže svest nacije⁴⁰. Ova lista korisna je da se shvati zašto je potrebno brendiranje države ili određene teritorije za procvat zemlje. U ovoj listi mogu se razlikovati dve ekonomske i dve neekonomske prednosti. Procenu značaja neekonomskih prednosti teško je koristiti, jer one imaju indirektan uticaj na ekonomiju. Daje jasnu sliku zašto je potreban brend države, tačnije zašto vladini zvaničnici moraju da rade na razvoju ovog segmenta. Još veći efekat brendiranje zemlje ima na turizam u dugoročnoj perspektivi. To je zbog činjenice da su najpopularniji brendovi država zapravo atraktivne turističke destinacije. Ove destinacije se uglavnom promovišu uz pomoć medijskih alata: one se često prikazuju na televiziji, one su zastupljene na bilbordima, njihove slike koriste turističke agencije i kompanije. Brendovi zemalja kao turističkih destinacija postaju neodvojivi deo ekonomskog prosperiteta tih zemalja. Iz iskustva zemalja možemo videti da dobar brend može biti formiran od strane države jednom i za dugi period vremena. Ista stvar se dešava u kontekstu negativnog brenda. Prvi je da loša marka ne funkcioniše kao brend, jer ne uspeva da ostvari funkcije promocije zbog unutrašnjih ili spoljašnjih okolnosti. Druga je da je loša marka degradira opštu sliku države. Na primer, Kipar uprkos mnoštvu oglašavanja i prezentovanja kao turističkog raja za većinu ljudi, biće povezan sa ofšor kompanijama.

Brend je od vitalnog značaja za državu. Polazeći od definicija brenda možemo reći da je brend države podseća na brend korporacije. Slika korporacije je važna za osoblje korporacije na isti način kao i slika zemlje za njene građane, jer je pre svega odraz njihovog blagostanja. Upravo u ovom aspektu patriotski prikaz procesa brendiranja je najviše opipljiv.

Stvaranje brenda zemlje

Životni ciklus brenda može se podeliti na proces stvaranja procesa brenda i upravljanja procesa brendom. Što se tiče stvaranja brenda, razlikuju sledeće ključne faze procesa:

1. Definisane ciljeva
2. Planiranje projekta
3. Analiza situacije na tržištu
4. Formiranje suštine brenda

---

³⁹ Galum, E. (2003). The international image of Russia: Strategy formation. Eralash: Moscow, str. 203-232.

⁴⁰ Galum, E. (2003). The international image of Russia: Strategy formation. Eralash: Moscow, str. 203-232.

5. Strategija upravljanja brendom
6. Brend promocija - marketing komunikacija⁴¹

Prema mnogim istraživanjima brend zemlje može biti projektovan u skladu sa sličnim planom. Ali istovremeno postoje i mnoge druge karakteristike koje utiču na proces stvaranja brenda država. Osim toga, ako se uporede globalne korporacije i vlade zemalja, one dele slične ciljeve koji se ogledaju u postizanju što većeg broja konzumenata ako je moguće, ali postoje uslovi u kojima se postupak razlikuje. Brendiranje zemlje ima mnogo složeniji skup elemenata i oni se mogu podeliti u različite kategorije. Jedan takav je i povećanje atraktivnosti proizvoda zemlje⁴². Upadljiv primer je Japan. 1950. godine, japanski proizvodi nisu bili u velikoj potražnji, 1980.god. situacija se drastično promenila, danas britanska mreža prodavnica električnih aparata za domaćinstvo Diksons vodi proizvodnju proizvoda pod brendom *Matsui*, imitirajući proizvode *Mitsui* i uspešno koristi popularni brend japanskog inženjerstva⁴³. Kao što možemo videti, nacionalni brend u većini slučajeva je definisan isto kao i korporativni brend, ali je neophodno naglasiti da su elementi ovih brendova različiti. Treba ponovo istaknuti da i Enholt podržava ideju da postoje karakteristike koje pripadaju samo brendu država, a gotovo da ne postoje u korporativnom brendu, a to su:

- karakteristike političkih vođa ili grupa lidera;
- politički sistem;
- mogućnost javne upotrebe brenda;
- method za predstavljanje brenda⁴⁴.

Važno je takođe pomenuti i stavove drugih autora, koji ukazuju na to da kada se postigne određeni napredak u procesu brendiranja država ili nacija, postiže se promena mišljenja o jednoj zemlji u pozitivnom kontekstu. Ovo mišljenje ne samo da se mora održavati, već je neophodno i da se konstantno i kontinuirano poboljšava i ojačava pozitivnim porukama. Pitanje konkurentnosti identiteta, imidža i reputacije neke zemlje ne podrazumeva parcijalnost u kratkoročnim, praktičnim ciljevima, i zbog toga ne treba da bude ostavljeno isključivo u rukama vlade, već je nužno uključiti pojedine agencije, organizacije i institucije nauke i kulture⁴⁵.

---

⁴¹ Gregory, J. with Wiechmann, J. (1997). *Leveraging The Corporate Brand*. Contemporary Publishing Group: Chicago, str.58-73.

⁴² Anholt, S. (2004). *Brands and Branding*. Economist Books: London, str. 138-149.

⁴³ Butov, V., Ignatov, V. & Ketova, N. (2000). *Fundamentals of Regional Economics: Textbook*. Rostov-on-Don: Moscow, str. 267-282.

⁴⁴ Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str. 268-331.

⁴⁵ Dašić D.(2013).” Brendiranje država i nacija” *Kultura br.139, str. 396-415*; Дашић, д., & Јеличић, г. (2016). *Marketing of personality and/or sportsmen personal*

Dva modela brendiranja zemlje

Modeli brendiranja zemlje su relativno novi domen javne diplomatije i istraživanja brendiranja. Većina njih su zasnovani na radovima teoretičara i praktičara Sajmona Anholta. On razvija ideje brendiranja zemlje koje se fokusiraju na već realizovane projekte. U konkretnom istraživanju koje predstavlja ovaj tekst, važno je da se primeni njegov model kako bi se bolje razumela studija slučaja - brenda Srbije. Iz druge perspektive, Anholt ne uzima u obzir mnoge posebne karakteristike koje su važne za zemlje bivšeg socijalističkog uređenja, te je zato važan i drugi model koji se koristi za analizu, a koji je razvijen od strane ruskih naučnika. Ova kombinacija može pomoći da se prodube istraživanja i analiza brenda Srbije u široj perspektivi.

Koncept nacionalnog brenda predložio je Sajmon Anholt. On je bio prvi koji je dao definiciju brenda države. Moć nacionalnog brenda je njegov ključ identiteta neke zemlje. Kako Anholt navodi, izvor identiteta brenda je skup ideja, vrednosti, karakteristika, kulture, reči i slika koje su kombinovane da se napravi u glavama ciljne publike asocijacija sa brendom države. Zbog toga, algoritam izgradnje brenda mora da sadrži sledeće korake:

- Traganje za vrednostima, karakteristikama i atributima koji će da budu povezani sa brendom
- Definicija identiteta brenda
- Transformacija identiteta u "vidljive" ponude potrošačima u obliku usluga, proizvoda, itd.
- Dizajniranje identiteta na odgovarajući način⁴⁶

Sa ovim pristupom se slaže i Voli Olins, tvrdeći da osnova nacionalnog brenda treba da bude određena ključna ideja koja će razlikovati zemlju i dizajn nacionalnih karakteristika na efikasan i atraktivan način. Prema Olinsu, ključna ideja iza brenda mora da ispunjava 4 zadatka:

1. Treba da funkcioniše na emocionalnom i racionalnom nivou da se dodvori srcu i umu ljudi.
2. Ključna ideja mora da bude relevantna za svu publiku brenda.
3. Trebalo bi da bude drugačiji.
4. Mora biti istinit da se izbegnu klišeji, i da naglašava koncept koji će publika prepoznati kao realan i inspirativan⁴⁷.

U principu, strategija nacionalnog brenda, koju je predložio Anholt, formirana je u pet ključnih dimenzija: promocija turizma, izvoz brendova,

---

branding. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 2(2), 51–57. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/90>

⁴⁶ Anholt, S. (2007). The role of culture in branding places. *Place Branding and Public Diploacy*, str.268-331.

⁴⁷ Olins, W. (2002). Branding the nation: the historical contexts. *Journal of Brand Management*, str.241-248.

investicija, spoljne politike i kulturne predstave. Dakle, ljudi imaju tendenciju da procene zemlju po tom osnovu:

- šta zemlja radi i kako;
- kako zemlja izgleda kao i sa čime je povezana;
- šta se govori o zemlji od strane drugih;
- koja preduzeća su u zemlji;
- kako zemlja odgovara o sebi⁴⁸.

Ovaj kriterijum evolucije je prilično objektivn, jer se može primeniti na zemlje i ne zavisi od njenih političkih, ekonomskih ili geopolitičkih karakteristika. Ovo su veoma opšta pitanja koja se mogu rešiti prostom analizom postojećih informacija u medijima i mišljenjima ljudi i građana u zemlji i stranaca širom sveta. Enholt tvrdi da, u tom kontekstu Sajmon Enholt predstavlja 8 principa brendinga određene lokacije:

1. Cilj i mogućnosti. Brendiranje mesta predstavlja vrednost grada, regiona ili zemlje.
2. Istinitost. Mesta često pate od zastarelih, nelojalnih, nebalansiranih slika, ili su pod uticajem klišeja. Jedan od ciljeva brendiranja države je da dostavi tačne i potpune informacije na efikasan način.
3. Želja i poboljšanje. Brend države mora da obezbedi istinitu, bez ikakve sumnje i stabilnu sliku o njenoj budućnosti u kontekstu opšte budućnosti.
4. Inkluzija i socijalna davanja. Brendiranje države može i treba da se koristi za postizanje socijalnih, političkih i ekonomskih ciljeva.
5. Kreativnost i inovacije.
6. Složenost i jednostavnost. Prava suština brendiranja mesta (države) je konfuzna i kontradiktorna, ali ipak suština efektivnog brendiranja treba da bude zasnovana na jednostavnosti i iskrenosti. Ovo je jedan od najtežih zadataka - da se pokaže država u boljem svetlu, da se pokaže bogatstvo i raznolikost teritorije i stanovništva, ali da se jednostavno kaže sve o državi što je istinito, motivišuće, i što podstiče na angažovanje ka poseti.
7. Integritet. Brendiranje države povezuje ljude, domaće i strane institucije. Opšti cilj (dobra brend strategija) može da pomogne da se ujedini vlada, privatni sektor i nevladine organizacije i da se stimuliše angažovanje i učešće stanovništva, jer pomaže u izgradnji jake i pozitivne komunikacione veze sa drugim teritorijama.
8. Dugoročna. Brendiranje države treba da bude dugoročni projekat. Nema potrebe da se troši više nego što se može priuštiti. Kreiranje strategije i njena upotreba zahteva vreme, napor, mudrost i mir, i ako je sve

---

⁴⁸ Anholt, S. (2005). Brand New Justice: How Branding Places and Products Can Help the Developing World. Elsevier Butterworth-Heinemann: London, str.381-414.

urađeno kako treba, dugoročno, materijalne i nematerijalne koristi sigurno će biti veće od troškova⁴⁹.

Ovi principi koje je predložio Anholt pokazuju da postoji nekoliko ciljeva koji izazivaju zemlje da stvore pozitivnu sliku koja će se odražavati u mnogim sferama razvoja. Sugerisući ova načela vladinim zvaničnicima Anholt je možda želeo da ih podseti da brend države, teritorije ili nacije stvaraju ljudi i može se smatrati kao proizvod razvijen od strane dobro razrađene strategije. Zbog toga su ovi principi od pomoći da se pronađe kreativan pristup za izgradnju slike zemlje na osnovu vrednosti nacije. Glavna stvar koju Anholt ističe ovde jeste da se brendiranje države zasniva na slici - materijalnoj komponenti. Ali ponekad je teško da se ona prenosi uz pomoć vizuelnih pomagala zbog takvih vrednosti kao što su gostoprimstvo ili otvorenost. Specifičnost Anholtove teorije, jeste u tome da se on ne fokusira na ulogu politike u procesu brendiranja, već smatra određeni brend kao opipljiv⁵⁰. Iz svega do sada rečenog može se izvući zaključak da je koncept Anholta baziran na eliminisanju ideje tržišne ekonomije i da je blizak pristupu Kotlera koji ističe, da svaka zemlja i regija ima svoje osobenosti, karakteristike i kvalitet i nije toliko važna percepcije brenda kao njegovo kreiranje. Prema Anholtu, druga efikasna strategija brendiranja je stvaranje zajedničkog identiteta nacije kada je u centru odgovor na pitanje: "Ko smo mi?" i "Šta je naša snaga i naš talenat?"⁵¹.

Drugi model koji je značajan za brendiranje zemalja naročito onih koje su pripadale komunističko-socijalističkom bloku dizajniran je od strane ruskih naučnika. Ruski istraživači koji predstavljaju ovaj pristup veruju da brendiranje zemlje (regiona) deluje kao osnova rasta nematerijalnih sredstava teritorije i predstavlja aktivnost usmerenu na stvaranje održivih ideja u glavama potrošača o objektu⁵².

U ovom istraživanju ruski model je izabran kao dopuna Anholtovoj teoriji brendiranja zemlje. Takva kombinacija može pomoći da se Anholtova teorija prilagodi funkcijama u zemljama bivšeg komunističko-socijalističkoog uređenja, a Srbija je jedna od njih. Prema Dzhandildinu, teritorija brendiranja regiona ili ukupne teritorije neke zemlje stoji u istoj ravni sa poslovnim brendiranjem i političkim brendiranjem i zavisi od ekonomskih faktora. Neophodno je da se poboljša finansijska slika teritorije i da se privuku investicije, i ova sredstva treba shvatiti kao ekstra-ekonomska sredstava za

---

⁴⁹ Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan, str.268-331.

⁵⁰ Anholt, S. (2007). : *The role of culture in branding places*. *Place Branding and Public Diploacy*, str.268-331.

⁵¹ Anholt, C. (2004). *Branding: the road to the world market / Trans. From English*. Krasnaya Reka: Moscow, str.138-149.

⁵² Chumykov, M., Bocharov, V. & Muzykant (2003). *Mechanisms of Image Policy of Russia*. Slovo: Moscow, str.125-130.

rešavanje aktuelnih problema sa kojima se suočavaju subjekti regionalne vlasti - vlada, poslovne i javne organizacije⁵³.

Autori koji se bave ovom tematikom iz pomenutog ugla opisuju nekoliko koncepata regionalnih programa za stvaranje brenda - imidža. Treba napomenuti da većina postojećih lokalnih programa koji se trenutno realizuju predstavlja segmente turističke privrede. Ruski istraživači sistematizovali su proces brendiranja i delovanje je predloženo u skladu sa sledećim kategorijama:

1. Brendovi - kao istorijska imena (gradovi, zgrade, spomenici);
2. Brend - kao ličnost (službenika, pisaca, naučnika, vojskovođa, sportista);
3. Brend - kao proizvod (odeća, hrana, zanatske rukotvorine);
4. Brend - kao simbol⁵⁴.

U okviru ovog pristupa može se definisati s jedne strane, postojanje kompozicije slike, a s druge strane, model zasnovan na *co-brandingu*, kao što je pozicioniranje brenda sa razvojem zajedničkih simbola. Ruski naučnici ukazuju na ovu teoriju kao na osnovu za izgradnju brenda gde je zemlja postavljena kao proizvod ili rešenje. Brendiranje u svojoj viziji je ponovna procena vrednosti i njeno vraćanje u svest ljudi. Treba priznati da je značaj ovog modela u tome što odgovara mentalitetu stanovnika u bivšem komunističko-socijalističkom bloku država. Društvo koje nije orijentisano na kapitalistički način nije moglo imati pravac usmeren na brendiranje državne slike. Tako, u Sovjetskom Savezu razvijen koncept samog brenda ne postoji, umesto koncepta brenda ustanovljen je koncept znaka (žiga) ili etikete. Stoga, znak je više ekonomski koncept koji se može primeniti na proizvod ili usluge. Etiketa je više personalizovani brend, koji se odnosi na proizvode ili ličnosti. Ovaj model, zajedno sa konceptom Enholta, omogućava da se odredi pojam brenda zemlje u odnosu na njene kulturnu tradiciju, istorijske ili sportske poznate ličnosti, industrijska preduzeća ili geografsku teritoriju.

Hijerarhija koncepata u brendiranju zemlje

Da bi se mogao ispuniti cilj ovog istraživanja i da bi se mogla izvršiti procena uticaja manifestacionog turizma na brend Srbije i brendiranje kao proces, potrebno je razumeti osnove na kojima je izgrađen ruski metod. Anholt nam daje jasnu sliku o tome šta konstituiše brend. Stoga osnova elementa brenda, kao što su slike ili vrednosti, predstavlja okvir koji su predložili ruski naučnici i koga treba uzeti u obzir u ovom istraživanju. Ona ima bolji pristup razumevanju

---

⁵³ Dzhandildin, N. (1971). Nature of national psychology. Alma-Ata: Moscow, str.267-282.

⁵⁴ Chumykov, M., Bocharov, V. & Muzykant (2003). Mechanisms of Image Policy of Russia. Slovo: Moscow, str.125-130.

brendiranja zemlje upravo u Srbiji. Ruski naučnici su u ovom domenu identifikovali tri glavne oblasti koje karkterišu brend neke zemlje, a to su:

- Mentalitet nacije. - Ključni koncept nacionalnog mentalnog bloka je "nacionalni karakter" sa sopstvenom složenošću i terminološkim različitostima. Moguće je da se daju različite definicije ovog fenomena. Tako, prema Parihinu "nema sumnje o postojanju psiholoških karakteristika u različitim društvenim grupama, društvenim klasama, naciji i narodu"⁵⁵. Slično tumačenje koncepta nudi i Dzhandildin, koji definiše nacionalni karakter kao "skup posebnih psiholoških osobina koje su više ili manje karakteristične za socijalne i etničke zajednice u pojedinim ekonomskim, kulturnim i prirodnim uslovima njihovog razvoja"⁵⁶. Erofeev s druge strane, definiše nacionalni karakter kao "ključ za objašnjavanje života ljudi, pa čak i njegovu istoriju". Ter-Minasova prepoznaje četiri glavna izvora kulturne originalnosti gde su prikazane karakteristike nacionalnog karaktera. Prvi su međunarodne anegdote koje su u potpunosti zasnovane na stereotipima određenog naroda. Ovi stereotipi odražavaju značajne i tipične karakteristike ljudi u očima drugih naroda. Drugi je informacija o nacionalnom karakteru koja se može dobiti iz klasične nacionalne književnosti, koja je vremenski testirana i napravila je značajan efekat na um i osećanja ljudi. Međutim, autor ističe da ovaj izvor treba uzeti u obzir po pitanju individualnog autorstva, gde je važan subjektivan pogled na svet⁵⁷. Treći je folklor ili narodna tradicija. Folklor predstavlja stereotipne junake, likove i priče. Kolektivna kreativnost ljudi ovde nema subjektivizam, a samim tim je najpouzdaniji izvor informacija o prirodi nacije. Četvrti je nacionalni jezik, koji je najpouzdaniji, jer predstavlja dokaz o postojanju nacionalnog karaktera.
- Socio-ekonomski faktor - Osnovni koncept socijalne i ekonomske jedinice je slika teritorije, regiona i brendova. Slika regiona ima nekoliko obećavajućih oblasti za uspostavljanje i jačanje pozitivne slike. Prvo, slika može da se zasniva na istoriji regiona. Drugo, pozitivni imidž regiona može da se osloni na industrijski, ekonomski i poljoprivredni potencijal. Treće, izgradnja brenda može da se zasniva na regionalnoj psihologiji i moralnim kvalitetima stanovnika zemlje. Četvrto, brend može biti kreiran uz podršku prirodnih lepota.
- Društveno-politički faktor - Osnovni koncepti društveno-političke jedinice su lider (predsednik, premijer), vladine institucije i državni projekti. Slika ovih koncepata je bitan deo obrasca državnog brenda. Ova klasifikacija nam daje osnovno razumevanje brenda Srbije kao

---

⁵⁵ Paryhin, B. (1966). Public opinion. Lenizdatelstvo: Moscow, str.7-20.

⁵⁶ Dzhandildin, N. (1971). Nature of national psychology. Alma-Ata: Moscow, str.267-282.

⁵⁷ Ter-Mynasova S. (2008). Language and Intercultural Communication. Slovo: Moscow, str.32-41.

turističke destinacije. Prema pristupu ruskih naučnika ovi kriterijumi su odlučujući kada je u pitanju brend zemlje koja je pripadala socijalističkom bloku. Ovo razumevanje i rasčlanjivanje koje je neophodno da bi moglo da se odgovori na istraživačko pitanje o osnovnim principima koji predstavljaju strukturu u procesu brendiranja neke zemlje.

Zaključak

Brendiranje je imperativ jer omogućava nacijama i državama da kreiraju identitet koji ih razlikuje od njihovih kolega. Pored toga, naglašava jedinstvene aspekte mesta, uključujući njegovu kulturu, istoriju i ljude, koji mogu biti nepoznati drugima. Brendiranje država i nacija često uključuje kreiranje slogana, logotipa i reklamnih kampanja koje obuhvataju suštinu mesta i prenose pozitivnu sliku o njemu svetu.

Brendiranje država i nacija zahteva zajednički napor između različitih aktera, uključujući vladu, preduzeća i civilno društvo. Vlada ima vitalnu ulogu u razvoju politika koje promovišu jedinstvene karakteristike mesta. Ovo uključuje, između ostalog, podršku razvoju kulturnih događaja, razvoju infrastrukture i promovisanju inicijativa koje promovišu životnu sredinu ili društvenu dobrobit.

Globalizacija je omogućila nacijama i državama da se povežu sa ljudima na globalnom nivou. Stoga, brendiranje postaje sve kritičnije kako se konkurencija među zemljama za investicije i turizam pojačava. Odličan primer efikasno brendirane zemlje je Australija, koja se etablirala kao zelena, bezbedna i prosperitetna zemlja od uvođenja svoje kampanje „Čisto i zeleno“ kasnih 1980-ih.

U zaključku, brendiranje država i nacija je suštinski aspekt koji može promovisati ekonomski rast i društveni razvoj. Omogućava nacijama i državama da se istaknu kroz razvoj jedinstvenog identiteta koji ističe njihovu kulturu, ljude i okruženje, što može pomoći privlačenju investitora, turista i trgovinskih partnera. Kroz saradnju između vlade, civilnog društva i preduzeća, nacije mogu stvoriti vrednost brenda koja pozitivno utiče na njihovu ekonomiju i društvo.

Literatura

1. Anholt, C. (2004). Branding: the road to the world market / Trans. From English. Krasnaya Reka: Moscow.
2. Anholt, S. (1998). Nation-brands of the twenty-first century. *Journal of Brand Management*, 5(6), 395-406.
3. Anholt, S. (2003). Brand new justice: the upside of global branding (2). Butterworth-Heinemann: Amsterdam.
4. Anholt, S. (2004). Brands and Branding. Economist Books: London.

5. Anholt, S. (2005). *Brand New Justice: How Branding Places and Products Can Help the Developing World*. Elsevier Butterworth-Heinemann: London
6. Anholt, S. (2005). *Brand new justice: how branding places and products can help the developing world*. Butterworth Heinemann: Amsterdam.
7. Anholt, S. (2007). : The role of culture in branding places. *Place Branding and Public Diploacy* 3(4), p. 268-331.
8. Anholt, S. (2007). *Competitive Identity : The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan.
9. Anholt, S. (2007). The role of culture in branding places. *Place Branding and Public Diploacy* 3(4), p. 268-331.
10. Anholt, S. (2008). The importance of national reputation. *Engagement: public diplomacy in a globalised world / ed. by J. Welsh; D. Fearn.* - London: Foreign and Commonwealth Office, 30-43.
11. Anholt, S. (2009). Should place brands be simple? *Place Branding and Public Diplomacy* 5(2), 91-96.
12. Anholt, S. (2010). Definitions of place branding: working towards a resolution. *Place Branding and Public Diplomacy*, 6(1), 1-10.
13. Bogdanov E. & Zazykin, R. (2003). *Psychological foundations of Public relations*. Krasnui Don: St. Petersburg.
14. Butov, V., Ignatov, V. & Ketova, N. (2000). *Fundamentals of Regional Economics: Textbook*. Rostov-on-Don: Moscow.
15. Chumykov, M., Bocharov, V. & Muzykant (2003). *Mechanisms of Image Policy of Russia*. Slovo: Moscow.
16. Dašić D.(2013). *Brendiranje država i nacija*, Stručni rad, Alfa univerzitet, Beograd
17. Дашић, д., & Јеличић, г. (2016). Marketing of personality and/or sportsmen personal branding. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 2(2), 51–57. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/90>
18. Dašić D. (2012) *Uticaj sporta i sportista na brendiranje nacija“ u: Zbornik radova, „Menadžment u sportu“*, Fakultet za Menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd, 69-76
19. Dašić, D. (2018) *Menadžment zdravstvenog i medicinskog turizma – mogući pravci razvoja u Republici Srbiji*, *Ekonomski signali*, Vol. 13., br 1. 41-56, [10.5937/ekonsig1801041D](https://doi.org/10.5937/ekonsig1801041D);
20. Dašić D., Dašić B. (2021) *Branding of states and nations in (post) era covid 19*. In: Cvijanović D, et al. (eds) *Tourism challenges amid Covid-19*. Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka banja, Univerzitet u Kragujevcu.162-179
21. Dašić, D., Ratković, M. (2022) *Safety at sports events as a condition for the implementation of marketing potential*. In: Dašić, D. (ed) *Security aspects of modern society-implications and possibilities*, Faculty of Law, Security and Management Nis, pp.495-512.

22. Donald, H., Kotler P. & Irving, R. (1993). *Marketing Places*. Simon & Schuster: New York.
23. Dzhandildin, N. (1971). *Nature of national psychology*. Alma-Ata: Moscow.
24. Esch, F. (2005). *Behavioral branding, context of behavioral branding, brand commitment, change processes*. Gabler: Wiesbaden.
25. Galum, E. (2003). *The international image of Russia: Strategy formation*. Eralash: Moscow.
26. Gregory, J. with Wiechmann, J. (1997). *Leveraging The Corporate Brand*. Contemporary Publishing Group: Chicago.
27. Komarovskiy, V. (2001). *Public relations in politics and public administration*. Slovo: Moscow.
28. Kotler, P. (2008). *Marketing Management (13th ed.)*. Prentice Hall: UK.
29. Olins, W. (2002). Branding the nation: the historical contexts. *Journal of Brand Management*. 9(4-5), 241-248.
30. Парчина, И., Ђукановић, Н., & Ахмић, Д. (2017). Sports victory and life defeat. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 3(1), 91–94. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/65>
31. Paryhin, B. (1966). *Public opinion*. Lenizdatelstvo: Moscow.
32. Roche, M. (2009). Mega-Events and Micro-Modernization: On the sociology of the new urban tourism. In Page, S. & Connell, J. (Eds.) *Event Tourism: Critical Concepts in Tourism*. Taylor and Francis Ltd.: London.
33. Марковић, Ј., & Радошевић, И. (2014). Promotion of sports-recreation and tourism organization. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 1(1), 32–39. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/72>
34. Teemu, M. & Seppo, R. (2009). *How to Brand Nations, Cities and Destinations: A Planning Book for Place Branding*. Palgrave Macmillan: New York.
35. Ter-Mynasova S. (2008). *Language and Intercultural Communication*. Slovo: Moscow.
36. Teslik, L.H. (2012). *Nation Branding Explained*. EastWest Communications. Preuzeto sa http://eastwestcoms.com/res_nb_explained.htm.
37. Ђигић, Т. (2017) Sport broadcast – digital tv spectacle. *SPORTS, MEDIA AND BUSINESS*, 3(1), 95–99. Retrieved from <http://www.smb.edu.rs/index.php/smb/article/view/66>

MODERN CONCEPT OF BRANDING STATES AND NATIONS

Abstract: National branding is by its very nature very important for a nation's position in the world. Branding is an essential aspect of the modern world and is used by various entities, including states and nations, to promote their image and reputation. Branding refers to the process of creating an identity or set of values that represent a product, service or entity. In the context of nations and states, branding involves showcasing a country's unique characteristics, culture and values to the world in order to attract investment, tourism and trade partners.

Key words: branding, state, national identity, image

Mr Nebojša Đokić⁵⁸
Dr Radovan Radovanović⁵⁹

Rad primljen: 22.07.2021.
Rad prihvaćen: 11.09.2021.
UDK: 354.31:929(497.11)"1859/1883"
Pregledni rad

POPEČITELJI I MINISTRI UNUTRAŠNJIH DELA KNJAŽEVINE SRBIJE 1859 – 1883. GODINE

Rezime: U radu je dat pregled popečitelja i ministara unutrašnjih dela od povratka Obrenovićevaca u Srbiju januara 1859. godine pa do poroglašenja kraljevine Srbije 1882. godine. Date su i njihove sažete biografije a za njeke od njih kao za Vladislava Vujović i Radivoja Milojkovića ovo su uopšte prve ozbiljnije biografije u našoj stručnoj literaturi.

Ključne reči: popečitelji vnutarnjih dela, ministri unutrašnjih dela knjaževine Srbije.

Uvod

Pre dvadesetak godina objavljena je monografija *Ministarstvo i ministri policije u Srbiji 1811 – 2001*⁶⁰ povodom jubileja 190 godina od nastanka ministarstva unutrašnjih poslova u Srbiji. Kao poseban odeljak knjige date su biografije popečitelja i ministara unutrašnjih poslova Srbije u ovom periodu. Neosporno je to i daleko najslabiji deo ove monografije. Najpre, kao što ćemo videti i u ovom radu, neki od ministara nisu ni spomenuti, neki su vrlo površno obrađeni a kod mnogih ima i mnoštvo pogrešnih faktografskih podataka. Nekoliko godina kasnije pojavila se druga monografija *Vlade Srbije: 1805-2005*, koju je priredio Radoš Ljušić.⁶¹ Ova monografija je daleko pouzdanija od prve ali su u njoj podaci o ministarstvu unutrašnjih poslova knjaževine i kraljevine Srbije

---

⁵⁸ Srpski naučni centar, Beograd, ndjokic05@gmail.com

⁵⁹ Kriminalističko – policijski univerzitet, Beograd

* Pre desetak godina objavili smo rad: Radovan Radovanović, Nebojša Đokić, *Popečitelji i ministri unutrašnjih dela Knjaževine Srbije od povratka Obrenovića do proglašenja Kraljevine Srbije*, Struktura i funkcionisanje policijske organizacije – tradicija, stanje i perspektive I, Kriminalističko policijska akademija Beograd 2013, 1 – 31. Zbog samog profila publikacije bili smo prinuđeni da najveću pažnju posvetimo najznačajnijim ličnostima bez obzira što su one dobro poznate u srpskoj istoriografiji. U ovom znatno prerađenom radu posebnu pažnju smo posvetili manje poznatim ličnostima jer se o njima veoma malo zna u srpskoj istoriografiji.

⁶⁰ *Министарство и министри полиције у Србији 1811 – 2001*, Београд 2002.

⁶¹ *Владе Србије: 1805-2005*, (приредио Радош Љушић), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2005.

dati vrlo sažeto. Ipak, ovde su prvi put bar pobrojani svi popečitelji i ministri unutrašnjih dela (poslova). Za potrebe naše stručne javnosti neophodan je jedan sažet ali ipak upotrebljiv pregled svih naših ministara unutrašnjih poslova od 1811. godine do danas. Zbog toga su autori ovih redaka rešili da, za početak, u seriji tekstova daju pregled svih popečitelja i ministara unutrašnjih dela knjaževine i kraljevine Srbije. U ovom radu su izabrali one koji su vodili resor unutrašnjih dela od povratka Obrenovićevaca do proglašenja kraljevine Srbije pre svega jer smatramo da je taj deo jedan od najlošije obrađenih, kad je u pitanju knjaževina Srbija u monografiji *Ministarstvo i ministri policije u Srbiji 1811 – 2001*. Od ministara iz ovog perioda za neke ni do danas nema nikakve bibliografske jedinice čak ni u enciklopedijama i leksikonima (na primer Vladislav Vujović i Radivoje Milojković) dok za neke postoji vrlo obimna literatura (na primer za Jevrema Grujića, Nikolu Hristića ili Milutina Garašanina). Zbog toga smo za one ministre koji su slabo ili nikako zastupljeni u našoj stručnoj i naučnoj literaturi dali sve ono što smo našli u izvorima, premda možda i ne toliko bitno, dok smo za ministre dobro poznate stručnoj javnosti dali samo kratke biografije. Na kraju, napomenimo, da su svi datumi dati po starom kalendaru. Podaci za koje ne postoji napomena odakle su uzeti potiču iz neke od enciklopedije⁶² ili iz monografije *Ministarstvo i ministri policije u Srbiji 1811 – 2001*. u kojoj su se za izradu biografija najvećim deom i koristili već postojeći podaci iz spomenutih enciklopedija. Podaci o datumu formiranja vlade kao i njenom padu uzimani su iz Delovodnih protokola Državnog saveta u Arhivu Srbije. Isto to i za datume ostavki ministara unutrašnjih dela ako su ostavke podnosili nezavisno od ostatka vlade.

Poslednje godine vladavine ustavobranitelja u Srbiji su bile obeležene ozbiljnom krizom pre svega izraženom u neprekidnim sukobima Saveta i kneza Aleksandra Karađorđevića. Konačno, 1857. godine stvorena je prava zavera protiv kneza, kojoj je bio na čelu sam predsednik Saveta Stevan Stevanović Tenka. Išlo se za tim da se knez ubije, a na vlast da se vrati stari Miloš Obrenović. Zavera je otkrivena na vreme i presečena je ostrim kaznama. Jedan deo savetnika je osuđen, a drugi penzionisan. Kako je to izvedeno bez pristanka Portinog i, prema tome, bilo suprotno ustavu, to je carigradska vlada našla za potrebno da protestuje kod kneza i da tako uđe u rešavanje srpskih unutrašnjih poslova. Njen posebni izaslanik, Ethem paša, došao je u Srbiju i prisilio je kneza na popuštanje. Knez je pristao da vrati u službu penzionisane savetnike, a kažnjene je pomilovao, ali pod uslovom da moraju napustiti Srbiju. Za predsednika Saveta doveden je stari Vučić, a Garašanin, od koga su vlasti ranije uzalud tražile ostavku na savetnički položaj, postavljen je za ministra unutrašnjih dela. Ti ustupci iznuđeni su od kneza i znatno su poljuljali njegov

---

⁶² *Narodna enciklopedija*, pod redakcijom Stanoja Stanojevića, *Mala enciklopedija Prosvete* ili neka od enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda iz Zagreba. Neka od ovih enciklopedija je direktno citirana samo ako se podaci razlikuju zavisno od enciklopedije do enciklopedije. Mi smo naveli odakle smo usvojili podatak za koji smatramo da je tačan.

ugled i njegov položaj. Porta je jedva dočekala priliku da može dati osetiti svoju snagu, a naišla je na podrške kod Francuske, koja je otvoreno osuđivala kneževu politiku, a donekle i kod Rusije. Među velikim silama nije u tom pitanju bilo saglasnosti. Austrija i Engleska držale su stranu kneževu dok je Pruska je bila neutralna. Međutim, Porta nije htela da izaziva dublju krizu u Srbiji u času, kad je u Hercegovini buktao ustanak Luke Vukalovića i kad je predstojao njen sukob s Crnom Gorom.

"Narod je izgubio konačno poverenje u Praviteljstvo i svoje vlasti", pisao je I. Garašanin u septembru 1858. godine, "uzrujao se na sve strane i hoće da se izvede iz ove neizvesnosti". Tražio se saziv narodne skupštine. Iako je bio obavešten da se Skupština može okrenuti protiv njega knez nije mogao da je ne odobri, premda je i to pokušavao. A kad se skupština sastala o Sv. Andreji (zbog toga nazvana Svetoandrejska) bilo je od prvog časa jasno, da se dotadašnji režim neće održati. Protiv njega je bila ogromna većina poslanika. Na sednici od 10. avgusta tražena je ostavka kneževa, koju su pomogli i članovi Saveta. Zbunjen i uplašen knez je otišao u grad, pod okrilje paši, i to u kolima I. Garašanina, i s njim zajedno. Taj korak je razdražio Skupštinu i ona je 11. decembra donela rešenje, da se knez zbaci, a na njegovo je mesto još istog časa "izvikala" Miloša Obrenovića. Knezu Aleksandru bilo je jasno, da se situacija ne može više izmeniti u njegovu korist, pa nije ništa odlučnije ni preduzimao. S njegovim padom završena je i vlada stavobranitelja, jer s Obrenovićima počeo je odmah novi kurs.

Knez Miloš stigao je sa knezom Mihailom u Beograd 25. januara 1859. godine. Čekao je dotle potvrdu svog izbora od Porte. Kao njegov "mestozastupnik" u Srbiji vodio je poslove njegov odani pristalica Stevča Mihailović. Kao svuda u prilikama kad se menja ne samo režim nego i dinastija, tako je i u Srbiji bilo dosta izmene diktiranih ne samo potrebama, nego i osvetom i svojevolsnošću. Skupština, vođena dosta puta od usijanih glava i nedoraslih ljudi, unosila je mnogo zabune i bezvlašća, ali je promena ipak izvedena bez težih žrtava. Kad je došao knez Miloš vratio se, istina, autoritet vlasti, ali je pojačana samovolja. Pun još uvek stare mržnje i osvetoljubivosti, postao je starački uporniji i nije hteo da se obazire mnogo ni na kakve obzire. Podložan uticajima, ćudljiv, a uveren da je Srbiji preko potreban, on se osećao svemoćnim. Na mucu su bili i prijatelji i neprijatelji. Uvredio je odmah, prvih nedelja, svog najodanijeg prijatelja i zastupnika Stevču Mihailovića. Savet, na koji je bio kivan od svog progonstva, ponizio je koliko je god mogao i trudio se da ga potpuno onemogući. Stari Vučić, napola oslepeo, bio je zatvoren i umro je u zatvoru zbog čega su Miloševi protivnici tvrdili, da je to bilo pod sumnjivim okolnostima. Ilija Garašanin, koji, istina, i nije bio za povratak kneza Miloša, gurnut je u pozadinu i morao se sklanjati jedno vreme iz zemlje. Po njegovim rečima knjaz Miloš nije više mogao da čuje reč *zakon*. "On misli, kad narod ne bi želio njegov način stare uprave, ne bi ga ni pozvao; a kad ga je pozvao on hoće ovako".

Ipak i u takvoj samovolji knjaza Miloša postojala je vlada a u vladi ministri unutrašnjih dela. U vreme političke krize početkom 1858. godine formirano je 31. marta 1858. godine Privremno centralno pravlenije u kome je popečitelj vnutreni dela bio Ilija Garašanin. Ova vlada je bila na vlasti do 6. aprila 1859. godine. Međutim, Ilija Garašanin nije dočekaao povratak knjaza Miloša u Srbija na funkciji popečitelja vnutreni dela.⁶³

Prvi ministar unutrašnjih dela (tj popečitelj vnutreni dela) za vreme druge vladavine knjaza Miloša bio je Stojan Jovanović Lešjanin koji je bio privremeno ministar unutrašnjih dela od 07. do 30. januara 1859. godine. (Stanojević S., 2001 – III: 824) Naime, dotadašnji popečitelj unutrašnjih dela Ilija Garašanin je, navodno, zbog zdravstvenih razloga podneo ostavku i vratio se u savet gde je već bio član. Po naredbi zastupništva knjaževskog, izdanog 07. januara 1859. godine, u dogovoru sa savetom za privremenog popečitelja unutrašnjih dela postavljen je Stojan Jovanović, član saveta (Srbske novine od 8. januara 1859, 11) i poslanik iz požarevačkog okruga.(Srbske novine od 10. januara 1859, 15) Posle Svetoandrejske skupštine i povratka na vlast kneza Miloša Obrenovića rekonstruisana je prethodna Vlada 30. januara 1859. godine tako što su promenjeni svi ministri osim predsednika Vlade Stevče Stefana Magazinovića. Stojan Jovanović više nije bio u njoj već je izabran za člana zemaljskog saveta čiji je predsednik bio Stevča Mihailović.⁶⁴

Stojan Jovanović – Lešjanin

Stojan Jovanović se rodio 1796. godine u selu Kušiljevu kod Svilajнца kad su mu se roditelji vraćali iz Austrije u selo Lešje kod Paraćina a odakle su bili starinom. Otac Stojanov je učestvovao u Kočinoj krajini i nakon kraja Austrijsko – turskog rata prešao je u Austriju gde je neko vreme služio u frajkoru. Za vreme Prvog srpskog ustanka, kad Stojanu nije bilo više od 15 do 16 godina često je na Deligradu zamenjivao oca i tukao se sa Turcima. kad mu je bilo samo 20 godina izabralo ga je selo Lešje za svog kmeta. Svojom pravičnošću u suđenju, dobrotom prema sirotinji i nejači i hrabrim držanjem prema turskim vlastima Stojan je izašao na glas u okolini pa ga je vilajetska skupština u Paraćinu izabrala za vilajetskog kneza.(Milićević Đ. M., 1888, 300 – 301)

Pred ustanak krajem 1832. godine Turci su namamili Stojana u Paraćin i tu ga držali 15 dana zatvorenog ali je on uspeo da pobegne i odmah poslao svoja dva brata i druhe ljude da dižu narod na ustanak u paraćinskoj nahiji. Bio je jedan od glavnih organizatora ustanak kojim su pripojene paraćinska, kruševačka i aleksinačka nahija. Po iseljavanju Turaka knjaz Miloš ga je

---

⁶³ Za precizno određivanje trajanja mandata vlada kao i vreme koje su pojedini ministri provodili na funkciji ministra unutrašnjih dela koristili smo odgovarajuće brojeve Srpskih novina kao i knjigu Ljušić R., 2005.

⁶⁴ Земаљски савет је положио заклетву 2. фебруара 1859. године. Србске новине од 5. фебруара 1859, 60

postavio za sudiju najpre u Paraćinu pa u Ražnju. Kad se sud iz Ražnja premestio u Soko Banju Stojan je premešten u Kragujevac. Nakon toga postavljen je predsednika kruševačkog okružnog suda.(Milićević Đ. M., 1888, 301)

Pridružio se ustavobraniteljima 1842. godine pa je nakon njihovog dolaska na vlast najpre postavljen za sudiju u apelacionom sudu a zatim za člana Državnog saveta u kom je ostao do 1860. godine kad je stavljen u penziju. U međuvremenu, 31. decembra 1846. godine postavljen je za privremenog predsednika Vrhovnog suda.(*Ukazi i uredbe*, Srpske novine od 3. januara 1847, 1) Skoro tri godine je proveo povremeno zastupajući pojedine ministre da bi ga nakraju, kao što smo već naveli, privremena vlada postavila za vršioca dužnosti ministra unutrašnjih dela. Stojan je umro od kolere u Beogradu 17. avgusta 1866. godine.(Milićević Đ. M., 1888, 301)

Stojan se odlikovao velikom blagošću i dobrotom, čistim karakterom i salnom žudnjom za naukom. Tako je recimo za Svetog Savu 1846. godine kao major i član Državnog saveta darovao glavnom državnom školskom fondu 4 dukata cesarskih.(Srpske novine od 22. januara 1848, 23) Sam je, pod starost, naučio da čita i piše, a svoju decu, sinovce i druge rođake je školovao. Tako se njegov mlađi sin Miloje školovao u Parizu a dva sinovca u srednjoj Evropi.(Milićević Đ. M., 1888, 302)

Stojana je na mesto ministra unutrašnjih dela zamenio političar iz Užica Milivoje Jovanović koji je bio ministar unutrašnjih dela od 30. januara do 22. juna 1859. godine najpre u vladi Stefana Magazinovića do 6. aprila 1859. godine a onda u vladi (Centralno pravlenije) Cvetka Rajevića.(Stanojević S., 2001 – III: 824)

Milivoje Jovanović

O Milivoju Jovanoviću postoji vrlo malo i to fragmentarnih podataka. Na Petrovskoj skupštini 1848. godine Milivoje Jovanović je učestvovao kao načelnik sreza rujanskog čiji je načelnik bio bar od početka 1847. godine.(Srpske novine od 24. januara 1847, 25) Nešto kasnije bio je zadužen za prikupljanje dobrovoljaca na Zlatiboru za odlazak preko Save i Dunava radi pomoći Srbima u Austriji. Kada je na osnivačkoj skupštini 6. avgusta 1856. godine odlučeno da se u Užicu formira Čitalište kao prvi počasni član izabran je okružni načelnik Milivoje Jovanović. Tokom 1858. godine rukovodio je, kao okružni načelnik, otkupom zemljišta neophodnog za formiranje nove varošice Bajine Bašte. Poznat je i iz publikacijama u kojim se pisalo o Kremanskom proročanstvu kao veliki zagovornik ideje da se u Kremni sagradi crkva ali u čemu nije imao uspeha. Prilikom izbora poslanika po ključu za Svetoandrejsku skupštinu iz Okruga užičkog po položaju i zvanju izabran je, između 31 poslanika 18. novembra 1858. godine i Milivoje Jovanović kao okružni načelnik. Upravo iz tog vremena sačuvan je jedan interesantan opis samog Milivoja. Naime, poslanici su stigli u Beograd zajedno u svečanom

raspoloženju. Jedan savremenik je to slikovito opisao: “Na besnom atu jaše napred Milivoje Jovanović, načelnik užički, srebrne jabuke od pištolja za pojasom i u kuburlucima bele se kao mleko, a konja po sapima bije sablja srebrom okovana. Za njim juri prota Gavriilo /Popović/, prekrasnog stasa čovek i Kaljević /Milan/, krupna i strašna ljudina, pa onda sve dva i dva poslanici ljudi gorostasni, na ljutim konjima i lepo kao da u svatove idu obučeni, a svi kao da su u vojsku pošli oružani.” Jovanović je na mesto popečitelja unutrašnjih dela i došao upravo sa mesta načelnika okruga užičkog.(Srbske novine od 31. januara 1859, 52) Kao popečitelj unutrašnjih dela posebno se zalagao da se postavi telegrafaska linije od Kragujevca do Mokre gore preko Čačka i Užica. To je delimično ostavreno tek sledeće godine kada je 12. maja 1860. godine otvorena telegrafaska štacija u Užicu. Knjaževim ukazom od 22. juna 1859. godine Jovanović je razrešen zvanja popečitelja unutrašnjih dela i postavljen za pretседnika u kasacionom sudu. Na njegovo mesto, za privremenog vršioца dužnosti postavljen je pomoćnik u popečiteljstvu unutrašnjih dela Jevrem Grujić.(Srbske novine od 25. juna 1859, 297) Oktobra iste 1859. godine, u to vreme predsednik kasacionog suda, Milivoje Jovanović je postavljen za člana saveta i istovremeno unapređen u čin pukovnika.(Srbske novine od 15. oktobra 1859, 579)

Premda u monografiji “Ministarstvo i ministri policije u Srbiji 1811 - 2001” piše kako je Jevrem Grujić bio vršilac dužnosti ministra unutrašnjih dela od marta do maja 1860. godine (Ministarstvo i ministri, 2002: 242) to nije tačno. Jevrem je bio vršilac dužnosti ministra unutrašnjih dela od 22. juna 1859. godine do 23. jula 1859. godine u vladi Cvetka Rajevića.(Detaljnije njegove biografije su date u M. Đ. Milićević Đ. M., 1901, 27 – 30; Anonim, Nekrolog, Srpske novine br 210 od 19. septembra 1895, 1058; Životopis Jevrema Grujića, 2009: Ministarstvo i ministri, 2002: 241 – 243. Pogledati i njegove uspomene Grujić J., *Zapisi I – III*, Beograd 1922, 1923.)

Jevrem Grujić

Jevrem Grujić je rođen u Darosavi, najverovatnije 8. novembra 1827. godine.⁶⁵ Njegov otac Pantelija je, kao jedan od najimućnijih ljudi u srezu, od 1842. godine bio starešina kolubarskog sreza. (*Jevrem Grujić*, Srpske novine od 19. septembra 1895, 1058)

Osnovnu školu učio je u Venčanima, Baroševcu, Brezovcu i Darosavi. Na školovanje u Beograd je prešao 1841. godine gde je upisao Gimnaziju koju je završio 1846. godine. Kao đak Liceja (od 1846. godine) učestvovao je u osnivanju Družine mladeži srpske 1847. godine. Kao državni pitomac poslat je 1849. godine u inostranstvo gde je studirao prava u Hajdelbergu i Parizu, gde je i stekao lisans prava 1854. godine. (*Jevrem Grujić*, Srpske novine od 19.

---

⁶⁵ Постоје подаци и да је рођен 7. новембра 1827, 8. новембра 1826. године па и 11. новембра 1827. године..

septembra 1895, 1058) Zbog kritičkih opaski na račun vlasti u Srbiji u brošuri *Slaves du Sud Ou le Peuple Serbe avec Les Croates et Les Bulgares, Aperçu de leur Vie Historique, Politique et Sociale*, Paris, 1853, koju je napisao sa Milovanom Jankovićem, izgubio je državnu stipendiju, te se vratio u zemlju. U novembru 1853. ponovo je otišao u Pariz i dovršio studije.

Po povratku u Srbiju uključio se u krug liberala, u kome su bili i Milovan Janković, [Alimpije Vasiljević](#), [Jovan Bošković](#), Vladimir Jovanović i drugi. Smatran je njihovim intelektualnim vođom. Od 1854. do 1859. radio je kao državni činovnik najpre u sudskom odeljenju knjažeske kancelarije a zatim u zemaljskom savetu. Kao sekretar Svetoandrejske skupštine igrao je značajnu ulogu u smeni kneza Aleksandra Karađorđevića knezom Milošem Obrenovićem. Tada je, zahvaljujući njemu, izglasan i Prvi zakon o narodnoj skupštini. Bio je pomoćnik ministra unutrašnjih dela i pravde 1859 -1860. godine, kada je postao i ministar pravde u prvoj vladi kneza Mihaila od 27. oktobra 1860. do 28. juna 1861. godine, ali je ubrzo, kao i svi liberali, pao u nemilost i prebačen za sudiju Velikog suda. Osuđen je 1864. godine, kao i druge sudije, na tri godine zatvora i lišavanje građanske časti, a povodom oslobađajuće presude u Majstorovićevoj aferi; pomilovan je sledeće godine nakon odluženih 14 meseci zatvora u kasarni u Karanovcu. Na Drugoj skupštini koja je održana 6. avgusta 1867. godine, u Beogradu, izabran je za predsednika Ujedinjene omladine srpske. Dimplomatski predstavnik u Carigradu postao je 1869. godine i član Državnog saveta. Grujiću je pripala čast da primerak Ustava izglasanog 1869. godine bez odobrenja Porte i Rusije, preda turskom ministru Ali-paši. (*Jevrem Grujić*, Srpske novine od 19. septembra 1895, 1058)

Politički uticaj Grujića je ovih godina opao pošto je Jovan Ristić preuzeo vođstvo liberalne grupacije. Postao je ministar unutrašnjih dela 1875. godine i ministar pravde u Akcionom ministarstvu 1875. godine, koje je vodilo sa Turskom 1876 – 1878. godine. U periodu 1879 – 1892. je bio poslanik u Carigradu, Londonu, Parizu i Briselu. (*Jevrem Grujić*, Srpske novine od 19. septembra 1895, 1058)

Redovni član Društva Srpske Slovesnosti bio je od 2. januara 1855. godine. Redovni član Srpskog učenog društva (Odbora za nauke državne i istorijske) od 20. marta 1869. Sekretar Odbora 1870 – 1871. Počasni član Srpske Kraljevske Akademije od 15. novembra 1884. godine. Godine 1889. izabran je za predsednika Čitaonice beogradske. (*Jevrem Grujić*, Srpske novine od 19. septembra 1895, 1058)

Umro je 15. septembra 1895. godine posle dugog bolovanja. Sahranjen je 17. septembra 1895. godine u porodičnoj grobnici na starom groblju pored crkve Sv. Marka. (*Dnevne vesti*, Srpske novine od 17. septembra 1895, 1054)

Njegova kuća u Svetogorskoj 17 u Beogradu je pod zaštitom države kao spomenik kulture. Kuća je iz 1896. godine i delo je arhitekta Milana Kapetanovića (1859-1934)

Jevrema Grujića je na mestu ministra unutrašnjih dela, takođe u vladi Cvetka Rajevića, zamenio 23. jula 1859. godine Vladislav Vujović o kome

nema ni reči u monografiji “Ministarstvo i ministri policije u Srbiji 1811 – 2001”. Reč je o političaru, ministru i državnom savetniku o kome do sada nije posebno pisano u srpskoj istoriografiji već se samo uzgred spominjao.

Vladislav Vujović

Vladislav Vujović je rođen 1818. godine u Prnjavoru u Mačvi. Oženio se sa Milicom Vukomanović, ćerkom Petra i Vasilije Vukomanović. Petar je bio polubrat po ocu kneginja Ljubice žene knjaza Miloša.⁶⁶ Major Vladislav Vujović, načelnik okruga šabačkog postavljen je 23. jula 1859. godine za ministra (popečitelja) unutrašnjih poslova. (*Srbija*, Srbske novine od 28. jula 1859, 356) Na toj funkciji je ostao do 9. februara 1860. godine.

Bio je jedan od osnivača i predsednik upravnog odbora Crvenog krsta⁶⁷ pri njegovom formiranju 5. februara 1876. godine. (Srpske novine od 7. februara 1876, 134) Bio je član komisije za prikupljanje podataka o stradanju tokom rata 1876. godine. (Jagodić M., 2007, 165 – 191) Vladislav je 2. septembra 1887. godine kao državni savetnik bio prvo potpisani svedok na testamentu Stevče Mihailovića. (Stanojlović N., 2003, 155 – 168) Umro je 26. marta 1889. godine.

Vladislava Vujovića je 9. februara 1860 godine na mestu popečitelja vnutrenih dela u vladi Cvetka Rajevića privremeno zamenio Đorđe Milovanović i to sve do kraja mandata ove vlade 27. oktobra 1860. godine.

U međuvremenu, nakon smrti knjaza Miloša 14. septembra 1860. godine, došao je na presto knjaz Mihailo.

Đorđe Doša Milovanović

Đorđe Milovanović je rođen 13. februara 1813. godine u Žabarima u Šumadiji. Osnovnu školu je završio u Brusnici kao pitomac Jovana Obrenovića. Uzet je u vojsku 1830. godine a zatim kao državni pitomac poslat u Rusku vojsku gde je proveo tri godine na školovanju. Po povratku Srbiju postao je oficir 31. decembra 1836. godine. Kao konjički kapetan pratio je 1840. godine knjaza Mihaila u Carigrad nakon čega ga je ovaj uzeo za svog ađutanta. Prešao je 26. avgusta 1842 u Austriju sa knezom Mihailom kao njegov ađutant ali se posle godinu – dve godine vratio u Srbiju. Najpre je neko vreme bio bez službe a onda je od 16. februara 1844. godine bio sudija u Gurgusovcu a od 8. aprila iste

---

⁶⁶ Петар је умро 1833. године, а његову децу је одгајала и васпитавала заједно са својом децом у свом двору кнегиња Љубица. Петар Вукомановић је са Василијом (умрла после априла 1867) имао децу Алексу, Михаила, Милеву и Милицу (жену Владислава Вујовића). Димитријевић – Стошић Д. П., 1967, 95

⁶⁷ У моменту оснивања Црвеног крста Српски црвени крст је заступао Београдски месни одбор који је опет вршење дужности местног одбора предао свом II одсеку чији председник био управо Владислав Вујовић.

godine u Jagodini u kojoj je ostao do početka 1854. godine.⁶⁸ Konačno, 05 januara 1854. godine postao je predsednik suda u Zaječaru. Kao predsednik suda učestvovao je na Svetoandrejskoj skupštini nakon koje je bio jedan od članova delegacije koja je otišla u Bukurešt da dovede starog knjaza Miloša u zemlju. Knjaz ga je postavio za član kasacije 17. februara 1859. godine a u oktobru iste godine unapređen je u pukovnika i postao je državni savetnik.(Srbske novine od 15. oktobra 1859, 579; Milićević Đ. M., 1888, 349) Bio je privremeni ministar unutrašnjih dela od 09. februara do 27. oktobra 1860. godine kada je knjaz Mihailo vratio u državni savet. Doša je 1865. godine poslat u Crnu Goru gde je umesto knjaza Mihaila krstio prvu ćerku knjaza Nikole. Ministar pravde je bio od 22. januara do 19. avgusta 1875. Za člana naročitog suda koji je osudio predsednika i sudije Vrhovnog suda zbog oslobođenja optuženih iz afere Antonija Majstorovića, postavljen je 23. juna 1864. godine. Potom se vratio u državni savet.(Milićević Đ. M., 1888, 350; Stanojević S., 2001 – II: 772) Umro je, od srčanog udara, 26. novembra 1885. godine i sahranjen je pored stare crkve Sv. Marka.

Po svom političkom uverenju, Đorđe je bio konzervativac i obrenovićevac. Pitomac Jovana, adutant Mihaila, pečetitelj Miloša - svoju karijeru dugovao je Obrenovićima. On je bio predstavnik one generacije prvih školovanih ljudi u Srbiji koji su izgradili birokratski i državni aparat građanske države. Od seljačeta, Đorđe je postao činovnik i gospodin, s kućom u Resavskoj ulici snabdevenom građanskim nameštajem i ispunjenom varoškom atmosferom, do tada nepoznatom u Srbiji. Krupan, stasit, crnomanjast i lep, Đorđe Milovanović ženio se dva puta. Prva žena Jelena, unuka kneza Pavla Sretenovića, jednog od vođa srpskog ustanka, podarila mu je dva sina, Dimitrija i Atanasija. Po njenoj smrti Đorđe se ponovo oženio Katarinom Mijović, iz ugledne advokatske porodice u Belom Polju. Iz drugog braka rođeno je četvoro dece: tri sina, Vesa, Milovan i Mihailo, i jedna kćer, Ljubica. Školovan na strani, Đorđe je obratio veliku pažnju na vaspitanje i školovanje svoje dece. Skoro sve sinove školovao je na strani, što je u ono vreme bio ne samo napor već i dokaz naprednih shvatanja. Dimitrije je završio prava u Hajdelbergu, Milovan i Vesa studirali su u Parizu, Mihailo u Minhenu.

Đorđa Milovanovića je na mestu ministra unutrašnjih dela 27. oktobra 1860. godine zamenio Nikola Hristić koji je ostao na tom mestu sve do ubistva knjaza Mihaila tj do formiranja vlade Đorđa D. Cenića 21. juna 1868. godine. Nikola je za to vreme bio ministar unutrašnjih dela u vladama Filipa Hristića (27. oktobra 1860. – 9. oktobra 1861. godine), Ilije Garašanina (9. oktobar 1861. – 3. novembra 1867. godine), Jovana Ristića (3. novembra 1867. – 21. novembra 1867. godine) i vladi na kojoj je on sam bio na čelu istovremeno zadržavši i mesto ministra unutrašnjih dela (22. novembar 1867. – 21. jun 1868. godine).

---

⁶⁸ У монографији *Министарство и министри полиције у Србији 1811 – 2001*, 243, вероватно штампарском грешком стоји 1845. уместо 1854. године.

U novoj vladi Filipa Hristića formiranoj 27. oktobra 1860. godine na mestu popečitelja unutrenih dela doći će Nikola Hristić koji će to mesto zadržati i u sledećoj vladi koju je 9. oktobra 1861. godine formirao Ilija Garašanin (ovog puta već kao ministar unutrašnjih dela). Nikola će biti ministar unutrašnjih dela i u sledeće dve vlade – kratkotrajnoj Jovana Ristića od 3. do 21. novembra 1867. godine kao i u vladi koju će on sam formirati 22. novembra 1867. godine. U ovoj vladi će on biti i predsednik ministarstva i ministar unutrašnjih dela sve do pada te vlade 21. juna 1868. godine.

Nikola Hristić

Nikola Hristić je rođen 10. avgusta 1818. godine u Sremskoj mitrovici. Prešao je u Srbiju 1840. godine i zaposlio se u državnoj službi, kao činovnik u pravosudnoj, pa policijskoj struci. Brzo je napredovao pa je tako već 1846. godine radio kao načelnik Knjažeske kancelarije a 1847. godine je bio predsednik suda u Požarevačkom okrugu. U to vreme bio je pretplatnik i autor nekoliko priloga u almanahu Avala. U Avali je takođe objavljen njegov prevod Ljermontova, jedan od najranijih u srpskoj književnosti. (Detaljnije u: Deretić J., 1979, na više mesta.) Upravnik varoši Beograda postaje 1856. godine. Po povratku kneza Miloša 1859. godine zakratko je smenjen, ali ga Miloš vraća na isti položaj. Knez Mihailo Obrenović ga uzima za ministra unutrašnjih dela 1860. godine, a 1867. godine postaje i predsednik vlade, što ostaje sve do kneževine pogibije 1868. godine. Tom prilikom istog dana hapsi atentatore, osuđuje ih po kratkom postupku i daje na streljanje. Bio je potpuno odan knezu Mihailu na način starog činovnika. Po zamisli kneza, zaveo je policijski režim i gušio liberalnu opoziciju, iskorenio je hajdučiju i čvrsto kontrolisao opštine. (Detaljno videti u: Hristić N., 2006)

Po pogibiji kneza Mihaila i formiranju nove vlade je penzionisan. U politiku ga vraća kralj Milan tek 1883. godine kao predsednika vlade i ministra unutrašnjih poslova. Ugušio je Timočku bunu. 1884. godine postavljen je za potpredsednika Državnog saveta. Ponovo je predsednik vlade 1888. godine kako bi sproveo razvod braka i održao mir po abdikaciji kralja Milana. (Detaljnije u: Rajić S., 2003) Sledeće godine je ponovo penzionisan, a 1894. godine po četvrti put je postao predsednik vlade po obustavi ustava iz 1888. godine kada je trebalo srediti političko stanje u zemlji. Sredinom 1895. godine razrešen je i ponovo postavljen za predsednika Državnog saveta. Konačno je penzionisan 1901. godine. Nikola Hristić je ostao zapamćen kao veoma sposoban administrator i lično pošten čovek konzervativnih pogleda. Bio je oženjen Julijanom, unukom Tome Vučića Perišića sa kojom je imao dvanaestoro dece, među kojima je i ministar Kosta Hristić čiji je sin kompozitor Stevan Hristić.

Umro je u Beogradu 26. novembra i sahranjen 28. novembra 1911. godine. Opelo je u Vaznesenskoj crkvi vršio episkop žički Sava Dečanac, a bili su

prisutni kralj Petar I i Nikola Pašić koji ga je iz crkve izneo. (Hrستیć N. K., 1989, 519 – 520)

Posle ubistva kneza Mihaila Obrenovića u Košutnjaku 29. maja 1868. godine, na predlog ministra Milivoja Blaznavca za novog naslednika je proglašen Milan Obrenović, tada četrnaestogodišnjak. U vreme izbora, pošto je bio maloletan, umesto njega je vladalo namesništvo (Blaznavac, Ristić i Gavrilović), sve do 1872. godine. Prva mera namesništva bilo je donošenje Ustava 29. juna 1869. godine kojim je predviđeno da srpski presto, ako bi izumrla zakonita muška linija Obrenovića, mogli naslediti potomci kneza Miloša po ženskoj liniji. Ovaj Ustav je našao dosta otpora u redovima opozicije.

U novoj vladi Đorđa D. Cenića formiranoj 21. juna 1868. godine ministar unutrašnjih dela posato je Radivoje Milojković koji je do 24. septembra 1868. godine vršio funkciju i privremenog ministra inostranih dela. Na mestu ministra unutrašnjih dela je ostao sve do pada vlade 27. jula 1869. godine. Sledeću vladu je 27. jula 1869. godine je formirao upravo sam Radivoje Milojković koji je zadržao za sebe funkciju ministra unutrašnjih dela i to sve do pada vlade 10. avgusta 1872. godine. Biće još u nekoliko navrata ministar unutrašnjih dela ali o tome videti dalje u radu. Spomenimo da je u vladi koju je 19. avgusta 1875. godine formirao Stevča Mihailović Milojković je bio ministar pravde sve do pada vlade 26. septembra 1875. godine.

Radivoje Milojković

Radivoje Milojković je rođen 27. decembra 1832. godine u selu Glogovcu, današnjem Kušiljevu. Gimnaziju završio u Beogradu 1847. godine. Po završenom Liceju o državnom trošku poslat je u Pariz i Hajdelberg na izučavanje pravnih i kameralnih (ekonomskih) nauka. U državnu službu stupio je 1859. godine i obavljao je dužnost sekretara ministarstva pravde, zatim je posato sekretar Državnog saveta, pa načelnik ministarstva pravde i na kraju najviše zalaganjem Ilije Garašanina predsednik apelacionog suda.⁶⁹ Dimitrije Marinković u svojim memoarima Milojkovića u to doba prikazuje kao karijeristu, kome je sračunata ambicija vazda bila jača od uverenja, političke doslednosti ili lične lojalnosti. (Stranjaković D., 1939, 157–158, 190)

Posle atentata na knjaza Mihaila Milojković se priklonio namesničkom režimu i Jovanu Ristiću koji mu je bio pašenog (obojska su oženili ćerke poznatog beogradskog trgovca Hadži Tome). Inače i druga dva pašenoga su mu bili u to vreme vrlo ugledne ličnosti Filip Hrستیć, predsednik vlade i kapuće-haja u Carigradu i Antonije Bogićević, knežev ađutant. Važio je za jednog od najposposobnijih administratora Liberalne stranke a kao ministar unutrašnjih dela u liberalnim vladama bio je Ristićev glavni oslonac i pomagač u unutrašnjoj politici. Obojska su bili za umereno liberalni program i uspeli su, pod izuzetno

---

⁶⁹ У Паризу је слушао предавања знаменитог француског либерала Вашроа. Стефановски М., 2012, 2

teškim prilikama, posle ubistva knjaza Mihaila, da zasnuju jedan režim koji je trajao više godina i koji je učvrstio i osigurao položaj dinastije Obrenović. Svoju umerenu politiku Milojković je uneo i u Ustav iz 1869. godine na čijoj je izradi aktivno učestvovao, uradivši nacrt Ustava još 1867. godine. U izradi ustava je verno pomagao namesniku Ristiću u mnogim pojedinostima.⁷⁰

Milojković je u početku službovanja važio za čoveka širih pogleda, otvorenog za nove ideje, ali se ubrzo proćuo i po strogosti svoje policije, sledeći put svojih prethodnika Ilije Garašanina i Nikole Hristića. Za njega je sloboda na izborima bila prazna rel. Po njemu narodu je bio potreban neko da ga vodi a to je bila vlast. Milojković je izdavao kratke i jasne naredbe, tako da je po zaneleškama njegovih savremenika “sve od praktikanta do načelnika, na njegovu reč drhtalo.” Za njega se govorilo da je bio vatra – čovek. Posedovao je veliku prisebnost u kritičnim momentima, brzo je reagovao i donosio odluke, a omiljena izreka mu je bila “ili – ili”. Premda je bio strah i trepet za okolinu, Milojković je bio prvi ministar unutrašnjih dela koji je prekinuo sa strogom zvanišnošću u ophođenju sa ljudima, uneo prijatnost u razgovore i obojio ih brojnim pošalicama. Zbog toga, uprkos na pritužbama na njegovu policiju, on lično nije bio u istoj meri omrznut.

Knjaževim ukazom od 31. oktobra 1873. godine postavljen je član državnog saveta Radivoje Milojković za potpredsednika tog istog saveta. (*Zvanični deo*, Srpske novine od 31. oktobra 1873, 957)

Po silasku liberala sa vlasti 1880. godine bio je član Državnog saveta a pred smrt i potpredsednik istog. (*Beogradske vesti*, Srpske novine od 18. decembra 1888, 1318)

Milojković nije bio čovek od pera, za sobom je ostavio samo kratak autobiografski zapis *Beleške o meni*, koji završava sa 1865. godinom.

Umro je 16. decembra 1888. godine u Beogradu. Sahranjen je 17. decembra 1888. godine uz najviše državni počasti. (*Beogradske vesti*, Srpske novine od 17. decembra 1888, 1314; *Beogradske vesti*, Srpske novine od 18. decembra 1888, 1318)

O njemu kao ministru su ostale zabeležene i dve anegdote.

Prva se odnosi na njega i Josifa Pančića. Kao vladin poslanik na jednoj Narodnoj Skupštini u Kragujevcu, Pančić je bio i potpredsednik skupštinski. Jedan se poslanik te Skupštine teško žaljaše u sednici kako u Srbiji nema slobodne štampe, već se misaonistrana ljudi sprečavaju u iznošenju korisnih predloga i ideja. Tada ministar Radivoje Milojković ustade i reče: “Čuli ste šta veli gospodin poslanik, a ja ću se za dokaz da stvar drukčije stoji pozvati na najboljega svedoka. Gospodin doktor Pančić štampao je u Srbiji više nego svi mi skupa, pa ja molim gospodina doktora da izjavi ovde: da li je vlast njemu ma kad zabranjivala da štampa šta hoće i kako hoće.”

---

⁷⁰ О изрази преднацрта Устава 1867. и 68. године и улози Радивоја Милојковића, као и текст самог преднацрта устава видети детаљно у радовима: Кулаузов М., 2005, 63 – 77 и Стефановски М., 2012, 1 – 16

Znajući dobro šta je po sredi, Pančić ipak ustade i izjavi: “Zaista, gospodo, nikada nisam nailazio na kakve smetnje od strane državnih vlasti kad sam što štampao, a istina je i to da sam štampao, hvala Bogu, baš dosta.”

Skupština je primila jemstvo takoga jemca.(Gavrilović A., 1911, 53 – 54)

Drugu anegdotu je zabeležio Dimitrije Đorđević: “Pokojni Jovan Avakumović, bivši predsednik Ministarstva, baš pred samu proslavu pedesetogodišnjice oslobođenja Niša, kad smo pre dve godine govorili o Kosti Pavloviću, ispričao mi je ovo: „Ja sam tada bio načelnik policijskog odeljenja Ministarstva unutrašnjih dela, i mene zovnu moj ministar Radivoje Milojković, pa mi reče: - Joco! Hoću da mi izabereš u sva četiri novooslobođena okruga najbolje ljude, i za okružne i sreske načelnike i za pisare i praktikante. Takvi mi ljudi trebaju za nove krajeve. - I moj izbor pao je na Kostu.“(Jovanović M., 2005, 109 – 117)

Pred sam početak Drugog srpsko – turskog rata, Radivoje Milojković, ministar unutrašnjih dela, na sednici vlade je rekao: „Da pođemo u ime Boga! Ali, ako i ovoga puta ne budemo srećni, onda da siđemo svi dole, i Vi Vaša Svetlosti i mi, pa kape na obalu, i svi da skačemo u Savu!”

Spomenimo i da mu je, u vreme kad je posle 1880. godine već napustio aktivno bavljenje politikom, duže vreme lični lekar i veliki prijatelj bio Laza Lazarević.

Po sticanju punoletstva, knez Milan Obrenović je 1872. godine preuzeo vlast od namesništva. Na početku svoje vladavine oslanjao se uglavnom na vojsku, pa je radio na njenom jačanju. U spoljnoj politici oslanjao se sve više na Rusiju. U njegovo vreme počinju da se događaju sudbonosni događaji.

Stupanjem na presto knjaza Milana Obrenovića formirana je 10. avgusta 1872. godine vlada Milivoja Petrovića Blaznavca u kojoj je prvih nekoliko dana – do 19. avgusta 1872. godine ministar unutrašnjih dela bio Radivoje Milojković ali je već tog. 19. avgusta zamenjen, zvanično na lični zahtev zbog slabog zdravlja, sa Markom Lazarevićem. Marko Lazarević je postao ministar pravde u sledećoj vladi koju je 2. aprila 1873. formirao Jovan Ristić sve do njenog pada 22. oktobra 1873. godine. Na njegovo mesto kao ministar unutrašnjih dela tokom celog mandata Ristićeve vlade bio je Jovan Tucaković.

Marko Lazarević

Marko Lazarević se rodio 1830. godine u valjevskoj Podgorini. Prava je završio u Beogradu a radi izučavnja pravnih nauka upućivan je i u inostranstvo. Bio je oličenje klasičnog birokrate i istovremeno politički beznačajna ličnost. Bilo je loš govornik ali je zato pisao duge i opširne referate.(Ministarstvo i ministri, 2002: 249)

Lazarević je bio ministar unutrašnjih dela u prvoj vladi koja je formirana po sticanju punoletstva knjaza Milana 1872. godine. Postavljen je 19. avgusta 1872. godine za ministra umesto Radivoja Milojkovića, Ristićevog pašenoga jer se smatralo da je odan predsedniku vlade Blaznavcu, bivšem namesniku. Pred

dobijanje resora Lazarević je bio predsednik I-ve klase suda varoši Beograda.⁷¹ Vlada je trajala osam meseci do Blaznavčeve smrti početkom aprila 1873. godine. U narednom kabinetu Jovana Ristića formiranom 2. aprila 1873. godine Lazarević je bio ministar pravde, (*Zvanični deo*, Srpske novine od 2. aprila 1873, 297) sve do njenogovog pada 22. oktobra 1873. godine. (*Zvanični deo*, Srpske novine od 22. oktobra 1873, 929) Knjaževim ukazom od 31. oktobra 1873. godine postavljen je ministar na raspoloženju Marko Lazarević za sekretara državnog saveta. (*Zvanični deo*, Srpske novine od 31. oktobra 1873, 957) Milan Đ. Milićević je zabeležio da su u dvoru Lazarevića zvali “prijatelj naše kuće” iako nije bilo poznato zašto. On je takođe naveo kako je glavna Lazarevićeva osobina bila sposobnost da zarađuje novac i da ga čuva a da mu je posebna pasija bila rad u vinogradu na Topčideru. Zbog toga nikad nije dolazio na vreme na sednice Državnog saveta čiji je bio član od 1894. godine već se uvek pojavljivao pošto bi sednice već bile završene (Ministarstvo i ministri, 2002: 249). Umro je 1900. godine u Beogradu.

Jakov Tucaković

Jakov Tucaković se rodio 22. marta 1828. godine u Kragujevcu u kome je završio osnovnu školu i gimnaziju u Kragujevcu a Licej u Beogradu. Otac mu je bio čuveni gružanski knez Petar Petrović, koga su Turci zbog velike glave prozvali “Tucak”. Karijeru je započeo kao mlađi pisar prvostepenog suda u Jagodini. Jula 1859. je kao pisar suda okruga Požarevačkog naimenovan za načelnika u srezu timočko-zaglavačkom okruga knjaževačkog. Sledeće 1860. godine postao je načelnik posavskog sreza. (Srpske novine od 4. jula 1859, 1013; Ministarstvo i ministri, 2002: 250) U avgustu 1868 Tucaković je postao upravnik grada Beograda i na tom položaju je ostao za sve vreme Drugog namesništva do 2. aprila 1873. godine kada je postao ministar unutrašnjih dela u vladi Jovana Ristića. (*Zvanični deo*, Srpske novine od 2. aprila 1873, 297) Ministar je bio do 22. oktobra 1873. godine (*Zvanični deo*, Srpske novine od 22. oktobra 1873, 929) a 31. oktobra 1873. godine je na predlog predesnika ministarskog saveta penzionisan je po sopstvenoj molbi sa penzijom koja mu dužini radnog staža pripada. (*Zvanični deo*, Srpske novine od 31. oktobra 1873, 957) Juna 1876 postao je ponovo upravnik grada Beograda i na tom položaju je ostao do 1878. godine. Imao je važnu ulogu u vreme Skupštine 1877. godine koja je trebalo da odobri sklapanje mira sa Turskom. U opštem metežu među poslanicima i u narodu Tucaković je uspeo da povрати red i mir. Nakon rata je postao državni savetnik. Ministar unutrašnjih dela je bio ponovo od 25 jula 1879. do 05. juna 1880. godine, u vladi Jovana Ristića, nakon čega je vraćen u državni savet. Krajem marta 1881 je otišao u penziju. (Policija 1/10 za 1911; Stanojević S., 2001 – III: 652; Stanojević S., 2001 – IV: 824)

---

⁷¹ Милојковић је, као што смо већ навели оставку званично поднео због слабог здравља. *Zvanični deo*, Српске новине од 19. августа 1872, 587

Umro je 15. decembra 1889. godine u Beogradu.

Bio je pun duha i po tome se isticao u svom radu a potom je ostao i u sećanju svojih savremenika. Evo šta o tome piše Dimitrije Đorđević u svojim sećanjima: “ I tada je bilo burnih sednica. Sećam se jedne, kad je bila načelna debata zakona o štampi, kad je ministar unutrašnjih dela bio Jakov Tucaković, čovek staroga kova. Tada se bila digla i Skupštini paklena larma. Ranko Tajsic prišao je ministarskom stolu i sa stegnutom pesnicom ispred nosa ministra Tucakovića, govorio mu je o slobodnoj štampi u Engleskoj onim svojim visokim glasom, koji se uvek čuo. „More, batali bre Ranko! – odgovara mu Tucaković u ironiji – Niti ste vi Englezi, niti sam ja Gledston! Gledaj ti svoja posla!“ (Stanojević S., 2001 – IV: 653; Jovanović M., 2005, 109 – 117)

U vladi koju je 22. oktobra 1873. godine formirao Jovan Marinović ministar unutrašnjih dela je bio Aćim Čumić koji je formirao sledeću vladu 25. novembra 1874. godine i u njoj pored mesta predsednika zadržao i mesto ministra unutrašnjih dela. Aćim se zadržao na obe funkcije sve do pada njegove vlade 22. januara 1875. godine.

Aćim Čumić

Aćim Čumić je rođen 1836. godine u Trešnjevici kod Kragujevca. Osnovnu školu je učio u Blaznavi, polugimnaziju u Kragujevcu a gimnaziju Beogradu. Zahvaljujući odličnom uspehu upisao je peti razred Beogradske gimnazije školske 1852/53. godine. Gimnaziju završio 1854. godine Na Liceju je 1854. godine upisao prirodno – tehnički smer, ali je posle dve godine prešao na pravni. Krajem leta 1858. godine, s grupom pitomaca otišao je u Hajdelberg, a zatim u Pariz kako bi nastavio svoje obrazovanje. Ušao je u državnu službu 1862. godine⁷² postavši profesor beogradske gimnazije. Po sopstvenoj želji novembra 1864. godine premešten je za sekretara suda varoši Beograda a 1. juna 1865. godine postavljen je za sudiju beogradskog suda. Za profesora rimskog prava na Velikoj školi postavljen je 7. jula 1865. godine i zadržao je katedru do 1870. godine kada je najpre u septembru 1870. godine izabran za člana Odbora beogradske opštine a ubrzo zatim i za kmeta (pretsednika) beogradske opštine nakon čega je podneo ostavku na državnu službu. Interesantno je da nikad nije predavao rimsko pravo nego kazneno pravo i kaneni postupak.(*Aćim Čumić*, Srpske novine od 29. jula 1901, 2 – 3; Hristić K., 1983, 291; Milanović J., 2011: 65 nap. 2 i 66) Učestvovao je u radu ustavnog odbora iz 1868. godine i bio zapažen po rečitosti i predlogu da se vlada stavi pod nadzor državnog saveta, a ne skupštine.(Jedinstvo br. 7 od 16. decembra 1868; Milanović J., 2011: 65 – 66) Bio je političar konzervativne orijentacije, blizak starijim političarima Iliji Garašaninu i Jovanu Marinoviću, i predvodnik grupe mlado konzervativaca. Bio je temperamentan čovek, oštrog jezika.

---

⁷² По другим подацима постављен је за суплента у београдској гимназији октобра 1860. године. Милановић Ј., 2011, 65 нап. 2.

U proleće 1871. godine, ga je liberalsko namesništvo, na čijem čelu se nalazio Jovan Ristić, zbacilo sa mesta predsednika opštine. Potom se bavio advokaturom u Beogradu, da bi 1873 – 1874. godine bio ministar unutrašnjih dela u Marinovićevom kabinetu. Čumić je 25. novembra 1874. godine zamenio Marinovića i sam postao predsednik vlade. Zadržao je ministarstvo unutrašnjih dela. Premda mu je skupština izglasala poverenje on je 22. januara 1875. godine, podneo ostavku svoje vlade. Potom je 1. aprila 1875. godine postavljen za sudiju Kasacionog suda ina tom položaju je ostao do marta 1878. godine.(*Aćim Čumić*, Srpske novine od 29. jula 1901, 3; Milanović J., 2011: 66 – 70)

Od strane liberalske vlade uhapšen je 1878. godine zbog navodnog učešća u Topolskoj buni i osuđen na smrt zajedno sa Jevremom Markovićem, ali je ubrzo 15. juna 1878. godine pomilovan i osuđen na 7 godina robije. Knjaz ga je pomilovao 6. novembra 1880. godine po padu Ristićeve vlade i dolasku naprednjačke vlade. Kasnije se više nije bavio politikom.(AS, PO, 71, 33; Arhiv SANU, br.9287/II, 102; Milanović J., 2011: 77 – 80)

Zvanično je 13. jula 1884. godine postavljen za državnog komesara u Parizu kod društva za građenje i eksploataciju Srpskih Državnih Železnica i ostao je na toj funkciji sve do odlaska u penziju januara 1890. godine.(Nezvanično je postavljen na ovu funkciju još 21. decembra 1881. godine. Milanović J., 2011: 82) Veoma se angažovao na podizanju Kolarčevog fonda. Napisao je sledeća dela: *Kasacijona vlast* (1867) i *Zadužbine u odbrani Srpstva* (1890).

Bio je redovni član Srpskog učenog društva (Odseka istoričkog i državničkog) od 25. januara 1870. godine i počasni član Srpske kraljevske akademije od 15. novembra 1892. godine. Bio je senator Kraljevine Srbije od ustanovljenja Senata.

Umro je 27. jula 1901. godine u Kusadku kod Smedereva a sahranjen 30. jula na Novom groblju u Beogradu o državnom trošku i uz najveće počasti.(*Čitulja*, Srpske novine od 29. jula 1901, 1 – 2; *Aćim Čumić*, Srpske novine od 29. jula 1901, 2 – 3)

Aćim Čumić, je važio za ljutog protivnika Namesništva. Bio je pravnik, školovan u Parizu i profesor Velike škole, vrstan poznavalac krivičnog prava i darovit, temperamentan govornik - pravi narodni tribun i seljački demagog. Beograd ga je birao za kmeta, tj. gradonačelnika što se smatralo otvorenim otporom prestonice prema vlasti, a kao kmet bio je "policijski smenjen" pa se kandiduje za poslanika. Tih dana, na Velikoj školi, iz koje će iznici današnji univerzitet, pobunili su se đaci, i ta buna ugušena je, ne od školskih vlasti nego od policije, u čijim izveštajima stoji kako je tu "Aćim umešao svoje prste". Kao propali kmet i propali poslanik Čumić je otvorio advokatsku kancelariju u Beogradu, i na suđenjima širom Srbije stiče još veću popularnost. "U buntovnoj Šumadiji", po pisanju jednog njegovog savremenika, "njegova popularnost je tolika da seljak kad psuje vola, psuje ga Čumićem". Udarao je po vlasti, sve dok nije ušao u vlast!(Milanović J., 2011: 66 – 67)

Čumićeva ličnost budila je opštu radoznalost. Jako pomadiran, s plavim bakenbardima i belom svilenom maramom oko vrata, u rukavicama i gamašama, on je izgledao Parizlija od glave do pete. Ali njegov zao pogled, njegova jetka vilica, njegova tamna boja odavala je našega seljaka, – seljaka ubojicu i kesedžiju, u koga je nož brz kao i reč. Besednik snažan i plahovit, on je imao jednu oštrinu naglasaka i sirovost izraza, koja je cepala u param – parče sva zabašurivanja i išla pravo u srce stvari, – i uza sve to jedan glas suv i prodiran, koji je svojom seljačkom piskavošću opominjao na Vučića. Bio je „durljiv i osobenjak”. Ima je mračan i ozlojeđen pogled na ljude i stvari: sve mu je srpsko bilo „nisko, nemoćno, izanđalo, malo” ... nije vredelo ništa raditi, nije se imalo ničemu nadati. Pored sve svoje mrzovoljnosti i beznadežnosti, bio je žudan vlasti i popularnosti, imao široku demagošku ljubaznost s publikom, odgovarao na pozdrav i najmanjega čoveka skidanjem cilindra do zemlje. Ceo svet, a u prvome redu on sam, verovao je u njegovu energiju, ali niko nije znao na šta će je upotrebiti, jer je po svojim nazorima bio mešavina konzervatizma i liberalizma. (Jovanović S., 1934: 382 – 384)

Ministar je postao u vladi Jovana Marinovića, prvog srpskog premijera koji je loše govorio srpski. Čim je Knez Milan Obrenović postao punoletan okrenuo je leđa Milivoju Petroviću Blaznavcu, koji ga je doveo na presto, i prvu vladu poverio liberalu Jovanu Ristiću. Ristićev kabinet zamenice vlada premijera Jovana Marinovića, Srbina iz Bosne, koji je čak imao i nadimak - Bošnjo. Bošnjo je bio oženjen ćerkom poznatog bogataša i dobrotvora, Miše Anastasijevića, koji će pokolenjima, između ostalih, kao svoju zadužbinu ostaviti Kapetan Mišino zdanje. Kapetan Mišin zet živio je na visokoj nozi, u jednoj od najlepših kuća u Beogradu, govorio je srpski kroz nos, sa akcentom kao da je stranac, i - kako ga opisuje istoričar Slobodan Jovanović - bio je najsličniji onim ruskim zapadnjacima, koji su opisani u Turgenjevljevim knjigama. Robovao je jednoj strasti - uživao je da se kocka u velikim evropskim kockarnicama, a kockarski je ulagao velike kapitale na svetskim berzama. (Detaljnije o Jovanu Marinoviću videti u: Jovanović S., 1934: 306 – 322)

Kada je Marinović, koji je važio za konzervativca, privrženog dinastiji i vlasti, objavio sastav vlade, za sve je bilo veliko iznenađenje kada je za ministra unutrašnjih dela postavio Aćima Čumića. Gospodin Marinović je izgleda shvatio kako je "levičarstvo" Aćima Čumića obična demagogija, i postavljanje ovog najgrlatijeg srpskog opozicionara za ministra policije, jednostavno je objasnio: "Za ministra unutrašnjih dela potreban je čovek koji ima poznanstva i koji ima veštine da se s narodom i načelnicima razgovara. Čumić je sa sela, nije salonski čovek, ima veliku rodbinu, ogromna poznanstva. Bio je profesor Velike škole, dakle čovek je od nauke. Bio je kmet beogradski, zna dakle nešto i administracije. Ima dara govora, a ima sve za srazlične boje ljudima, od svake klase!" (Arhiv SANU, br. 7200, *Memoari Nikole Krstića – Javni život*, 24. novembar 1874, 28)

Oktoobra 1874. raspisani su novi izbori za Skupštinu. Izborima je rukovodio Aćim Čumić. Uoči izbora uveo je novu praksu koja će postati redovna u Srbiji: promenio je gotovo kompletno policijsko osoblje. Od 18 okružnih načelnika 16 je premešteno ili penzionisano. Slično je uradio i sa sreskim načelnicima i pisarima. Pred izbore je hteo potpuno da se osigura, da na svim ključnim mestima budu - njegovi ljudi. Ali, nije se uzdao samo u policijski teror, uveo je i druge načine pridobijanja birača. Osnovao je tajni, dispozicioni fond, i za izbore potrošio preko 3.000 dukata, što je za ono vreme bila velika suma. Pored toga nemilice je davao dozvole za otvaranje novih mehana. Svaki novi mehandžija postajao je njegov izborni korteš. Otvorio je toliko novih kafana, da se po Beogradu pričalo kako se pobožni ljudi plaše da će jednog jutra i Saborna crkva osvanuti kao mehana prve klase!(Jovanović S., 1934: 367 – 372; Milanović J., 2011: 70 – 72)

Ali vratimo se osnovnoj priči ministrima unutrašnjih dela Knjaževine Srbije. Nakon pada Čumićeve vlade Danilo Stefanović⁷³ je 22. januara 1875. godine formirao vladu u koj je za sebe zadržao i mesto ministra unutrašnjih dela. Ova vlada je trajala oko pola godine da bi pala 19. avgusta 1875. godine.

Danilo Stefanović

Danilo Stefanović se rodio 7. maja 1815. godine u Temišvaru. Bio je sin vojvode i kneza porečkog Jovice Stefanovića⁷⁴ i brat Stefana Stefanovića Tenke, predsednika državnog saveta i organizatora poznate Tenkine zavere protiv knjaza Aleksandra Karađorđevića. Danilo je bio oženjen đerkom iz prvog braka gazda Nikole Miličevića Lunjevice (1776 – 1842) iz Lunjevice, veletrgovca, predsednika rudničkog okružnog suda, knjaz Miloševog prijatelja i saradnika.

Danilo je završio terzijski zanat i napre se bavio trgovinom. Knjaz Miloš ga je postavio za starešinu sreza porečko – rečkog. Od tada pa sve do 1859 radio je u policiji u kojoj je 1852 postao okružni načelnik. Po povratku kneza Miloša postavljen je za člana državnog saveta na kom je položaju ostao do 1875. godine. Predsednik ministarskog saveta je postao 22. januara 1875. godine pri čemu je zadržao portfelj ministra unutrašnjih dela. Njegova prelazna vlada je bila poznata kao vlada "pomirljivosti i dobre volje" i ostala je upamćena po tome što je tajno započela pomaganje hercegovačkog ustanka. Stevanović je podneo ostavku 19. avgusta 1875. godine posle čega je do 1879. godine bio na raspolaganju kada je stavljen u penziju.(Stanojević S., 2001 – III: 797, 824; Stanojević S., 2001 – IV: 443) Umro je 20. novembra 1886. godine u Beogradu. Izbori iz 1875. biće zapamćeni po prvoj "modernoju" predizbornoju kampanji. Knez Milan, u pratnji predsednika vlade Danila Stevanovića, obišao je istočnu

---

⁷³ У неким изворима пише Стевановић.

⁷⁴ Обор кнез поречки до 1804. године и војвода поречки од 1811. године. Био је родом из Пореча.

Srbiju, što je trebalo da posluži konzervativcima da obezbede pobedu na izborima. Naime, policija je određivala koji će domaćin izaći pred Kneza, što se naročito odnosilo na poslaničke kandidate. Ovaj koga ne bi "pripustili do Kneza" bio je, samim tim, obeležen kao sumnjiv čovek. Onome koga ne puštaju pred kneza, nije mesto ni u skupštini. Predsednik Vlade, Danilo Stevanović, zadržao je za sebe - a bio je i inače iskusan policajac - resor ministra unutrašnjih dela. "Sa birokratskom crnom kačketom, koja je već bila izašla iz običaja, Danilo je bio tip naših starovremenskih činovnika, koji nisu imali mnogo škole ali su dobro poznavali narod", piše o njemu Slobodan Jovanović. Ceo vek proveo je u državnoj službi. Pod Karađorđevićima bio je u policiji sreski i okružni načelnik. Povratkom Miloševim na presto postao je savetnik da bi mu Milan, januara 1875, poverio Vladu. Imao je tada šezdeset godina, a bio po shvatanjima još stariji. Stalno narogušen, gundao je na Skupštinu, psujući oca poslanicima. Nije mu išlo u glavu da se donošenje zakona može poveriti nepismenim seljacima "koji ni svoje selo ne umeju da ušore". Neprestano gundanje i godine donele su mu nadimak Čika Dača. (Jovanović S., 1934: 390 – 392 i 414 – 422)

Čika Dača je, uoči izbora, izvršio sve neophodne policijske predradnje. Razmestio je gotovo sve sreske policijske činovnike, a aktivirao je nekolicinu načelnika još od vremena Mihaila - bez "stare garde" nije hteo na izbore. Sreski i okružni načelnici bili su pozvani u Beograd, da im se "dadu uputstva koga će za poslanika birati". U "Službenim novinama" Čika Dača je štampao raspis protiv demagoga i "razno raznih elemenata" (verovatno iz pera ministra prosvete Stojana Novakovića) i rasturio ga u više hiljada primeraka, "da se narod pouči kako da glasa". A potom je krenuo u gonjenje svih onih poslanika koji su se, u prošlom sazivu, iskazali kao "opozicionari". Miloš Glišić smenjen je sa mesta kmeta. Ranko Tajsić i Adam Bogosavljević završili su u apsu. Međutim, hapšenje Adama Bogosavljevića nije krenulo po dobru za vlasti. Adam je bio seljak - filozof. Kako piše Slobodan Jovanović, on je "svršio celu Veliku školu ali nije hteo polagati ispite, da ne bi došao u iskušenje da sa dobivenom diplomom zatraži državnu službu". Vratio se na selo, radio zemlju kao svaki seljak, na Skupštinu je dolazio u seljačkom odelu. Bio je pod uticajem Svetozara Markovića. Smatrao je da činovnici u siromašnoj zemlji moraju da žive kao seoski kmetovi a ne da izigravaju gospodu. Kritikovao je sve vlade, jer "u Srbiji, posle kneza Miloša, niko nije imao ekonomski program". (O Adamu Bogosavljeviću videti i Nikić F., 1927, 123 i dalje) Uhapšen je zbog jednog političkog govora. Kroz narod je proneta glasina kako su ga vlasti ubile. Njegovi seljaci navru u načelstvo. Kapetan, da ih umiri, izvede Adama pred njih, a ovaj uđe umasu, i - seljaci ga, na ramenima, odvuku sa sobom. Sad se sreski kapetan našao na mukama, pa je otišao u Adamovo selo, Koprivicu, u Krajinskom okrugu, da zamoli Adama da se vrati u zatvor. Da proba milom ono što nije uspeo silom. Nije uspeo da ga namoli, i još je, pred zoru, morao da beži, pre nego se seljaci probude. Posle je u Koprivicu dojurio i ministar pravde, i isto

tako odjurio. u pitanju je bio seljački bunt, jedna mala pobuna. Autoritet vlasti je bio poljuljan, i neki ministri su tražili od Čika Dače oštre mere.

- Neka vide seljaci da naša pamet caruje, a ne njihova! - govorio je prosvetar Stojan Novaković.

Čika Dača je bio lukaviji. Kad je video da lepim ne ide, suočen sa mogućnošću da žandarmaska okupacija koprivničkih sokaka može da dovede do krvoprolića i velikih komplikacija, odlučio je da se pravi nevešt. (Jovanović S., 1934: 395 – 402)

Načelnik Jagodinskog okruga Đ. Stevanović uputio je 3. jula 1875. godine, mesec dana pred izbore, poverljivo pismo svom ministru i predsedniku, Čika Dači. U pismu obaveštava svog pretpostavljenog šta je sve preduzeo da Miloje Milanović (polovina Adam - Milijine stranke) ne bude izabran u Skupštinu. Policijski pedantno, ali i opširno, objašnjavaju se sredstva i metodi kojim se služe jagodinski žandarmi. "Međutim, sada se radi na tome na fini način, da se osujeti Milijin izbor za poslanika, i nadam se, da će to biti i osujećeno - piše Đ. Stevanović D. Stevanoviću. Pa dalje kaže kako je naređeno da se odmah pohapse svi ljudi koji su agitovali za Miliju!

Ali, kao čovek starog kova, Čika Dača je precenio autoritet vlasti i Knjaza u narodu i - izgubio izbore, uprkos "finim načinima". Pobili su liberali. Čika Dača je još pokušao neke mahinacije i pritiske na odbor za verifikaciju mandata (zvanično se to tada zvalo Odbor za pregled punomoćja), ali nije pomoglo. Dan posle izbora Čika Dačina vlada podnela je ostavku. A Adam Bogosavljević, odbegli Čika Dačin uhapšenik, ne samo što je ponovo ušao u Skupštinu, nego je izabran za skupštinskog sekretara. Ali, Adam ipak nije mogao da izmeni sudbinu koju mu je Čika Dača namenio. Pet godina kasnije, 1880. dopao je zatvora, u kome je "umro na prečac, u prisustvu vlasti".

Kada je u Nevesinju izbio ustanak „Nevesinjska puška“, 1875. godine, knez Milan je odbio da uzme učešća u njemu i osuđivao taj ustanak. Pod pritiskom javnog mnjenja objavio je Turskoj rat 1876. godine, ali bez dovoljno diplomatske pripreme završen je porazom Srbije. Ponovo je stupio u rat protiv Turske, na insistiranje Rusije, 2. decembra 1877. godine. Vojska Kneza Milana se kretala prema Nišu, Pirotu i Vranju. Posle potpisivanja San Stefanskog ugovora došlo je do preokreta u politici kneza Milana. Rusi su forsirali Bugare u stvaranju San Stefanske Bugarske, na uštrb srpskih teritorija, pa se knez sve više okreće prema Austro Ugarskoj. Odlukom Berlinskog kongresa 1878. godine Kneževina Srbija je dobila nezavisnost. Posle odluka Berlinskog kongresa gde je Srbija dobila Vranjski, Niški, Pirotski i Toplički okrug, a za uzvrat se saglasila da Austrougarska može da okupira Bosnu i Hercegovinu, knez Milan šalje prvu delegaciju da povede pregovore sa austrougarskim dvorom. Na čelu delegacije se nalazi Jovan Ristić, vođa liberala, koji se obavezao da u ime Srbije sa Austrougarskom zaključi trgovački ugovor i da izgradi železničku prugu.

Stari dobro poznati Obrenovićevac Stevča Mihailović je 19. avgusta 1875. godine formirao vladu u kojoj je ministar unutrašnjih dela bio takođe jedan veteran Jevrem Grujić. Ova vlada je bila vrlo kratka trajala je samo do 26.

septembra 1875. godine. Novu, takođe ne naročito dugovečnu, vladu formirao je 26. septembra 1875. godine Ljubomir Kaljević koji je za sebe zadržao i resor ministra unutrašnjih dela. Kaljevićeva vlada će ostati na vlasti do 24. aprila 1876. godine.

Ljubomir Kaljević

Sin sudije Milana Kaljevića koji je u vreme Svetoandrejske skupštine bio predsednik Okružnog suda u Užicu. Rođen je 26. septembra 1841. godine u Užicu. Gimnaziju je završio u Beogradu 1859. godine, a studirao državne nauke u Hajdelbergu i Parizu. Po povratku u Srbiju izdavao je 1867 – 1870. godine list *Srbija*, jedini opozicioni list knezu Mihailu oko koga se okupila sva liberalna inteligencija. Za narodnog poslanika je prvi put izabran 1871. godine. Politički list *Budućnost* počeo je da izdaje 1873. godine. Ministar finansija bio je od 25. novembra 1874. do 20. januara 1875. godine.

Predsednik je vlade i ministar unutrašnjih dela od 26. septembra 1875. do 24. aprila 1876. godine. Ova vlada, sastavljena od mlađih liberala i konzervativaca, pripremala je oslobodilački rat sa Turskom. Izdala je liberalne zakone o štampi i opštinama. Kasnije je bio načelnik u ministarstvu finansija, pisao za novine Petra Karađorđevića, bio je jedan od osnivača Napredne stranke 1881. godine, poslanik u Bukureštu 1881. – 1886. godine i Atini 1886. – 1889. godine, državni savetnik 1895 – 1907. godine. Ukazom od 6. aprila 1901. godine kralj Aleksandar Obrenović je Ljubomira Kaljevića, državnog savetnika na raspoloženju, postavio za doživotnog senatora i potpredsednika senata. Istovremeno je, kraljevim ukazom, ponovo postavljen i u državnom savetu. (Zastava od 8. aprila 1901.) Kao veliki pristalica Karađorđevića, postao je ministar inostranih dela u prevratničkom kabinetu 29. maja 1903. godine, posle ubistva kralja Aleksandra Obrenovića i ostao na toj funkciji do 21. septembra 1903. godine.

Bio je redovni član Srpskog Učenog Društva (Odbora za nauke državne i istorijske) od 20. marta 1869. godine i počasni član Srpske Kraljevske Akademije od 15. novembra 1892. godine. Napisao je knjigu *Moje uspomene* (1908).

Umro je 20. marta 1907. godine u Beogradu.

Vladu koja će pregrmeti dva rata formirao je 24. aprila 1876. godine Stevča Mihailović. Ova Stevčina vlada će ostati na vlasti sve do 1. oktobra 1878. godine ne računajući jedan kratak period od 7. do 16. decembra 1876. godine. U ovoj vladi će ministar unutrašnjih dela biti, sve vreme, Radivoje Milojković. Milojković će ostati ministar unutrašnjih dela i u novoj vladi koju je 1. oktobra 1878. godine formirao Jovan Ristić sve do 25. jula 1879. godine kada će ga na toj funkciji zameniti Jakov Tucaković. Tucaković će se na toj funkciji zadržati oko godinu dana tačnije do 5. juna 1880. godine kada će ministar unutrašnjih dela ponovo postati Radivoje Milojković koji će ostati na čelu tog resora sve do pada Ristićeve vlade 21. oktobra 1880. godine.

Srbija je sa Austrougarskom 28. marta 1880. godine potpisala železničku konvenciju. Knez Milan je bio duboko uvređen držanjem Rusije prema Srbiji. Odlazi 1881. godine u zvaničnu posetu Petrogradu, kod ruskog cara Aleksandra III Romanova. U Petrogradu je primljen dosta hladno, gotovo sa odbacivanjem. Rusija je potvrdila svoju politiku sa Berlinskog kongresa. Po povratku iz Petrograda, knez Milan je posetio Beč i utanačio politički ugovor sa Austrougarskom. Taj dokument poznat kao Tajna konvencija, u Beogradu je potpisao Čedomilj Mijatović 16. juna 1881. godine. Tajna konvencija je podrazumevala uzajamnu i prijateljsku politiku Srbije i Austrougarske, gde se Srbija obavezala da na svom području neće trpeti politička spletkarenja protiv Austrougarske monarhije, a za uzvrat Austrougarska se obavezala za proglašavanje Srbije za kraljevinu kod drugih sila. Posle ovog sporazuma, prva mera je usledila od predsednika ministarskog saveta Mihaila Piroćanca koji je knezu Milanu podneo ostavku svoje vlade, koja nije prihvaćena. Sledeći čin je bilo proglašenje Srbije za kraljevinu 22. februara 1882. godine. Car Franc Jozef je lično prvi čestitao kralju Milanu Obrenoviću.

Poslednju vladu u knjaževini Srbiji formirao je Milan Piroćanac 21. oktobra 1880. godine i ova će vlada ostati na vlasti sve do 21. septembra 1883. godine. U ovoj vladi ministar unutrašnjih dela je bio Milutin Garašanin. Međutim, pošto je Milutin Garašinin toliko poznata ličnost u srpskoj historiografiji mi se ovde nećemo zadržati na njemu i završićemo našu priču o popečiteljima i ministrima unutrašnjih dela do početka 1859. do početka 1882. godine.

Literatura

1. Ljušić R., 2005: *Vlade Srbije: 1805-2005*, (pr. Radoš Ljušić), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2005.
2. Gavrilović A., 1911: Gavrilović Andra, *Sedamdeset Anegdota iz života srpskih književnika*, Beograd 1911.
3. Deretić J., 1979: Deretić Jovan, *Almanasi Vukovog doba*, Beograd 1979.
4. Dimitrijević – Stošić D. P., 1967: Dimitrijević – Stošić D. Poleksija, *Ključevi Belog grada*, Beograd 1967.
5. Jovanović S., 1934: Jovanović Slobodan, *Vlada Milana Obrenovića knj. I*, Beograd 1934
6. Kulauzov M., 2005: Kulauzov Maša, *Ustavni nacrt Radivoja Milojkovića od 1868. godine*, Istraživanja br. 17, Novi Sad 2005, 63 – 77.
7. Milanović J., 2011: Milanović Jasmina, *Knez i kralj Milan Obrenović i Aćim Čumić*, Zbornik za istoriju Matice Srpske br. 83, Novi Sad 2011
8. Milićević Đ. M., 1888: Milićević Đ. Milan, *Pomenik znamenitih ljudi u srpskog naroda novijeg doba*, Beograd 1888.
9. Milićević Đ. M., 1901: Milićević Đ. Milan, *Dodatak Pomeniku*, Beograd 1901.

10. Ministarstvo i ministri, 2002: *Ministarstvo i ministri policije u Srbiji 1811 – 2001*, Beograd 2002.
11. Nikić F., 1927: Nikić Fedor, *Lokalna uprava Srbije u XIX i XX veku*, Beograd 1927.
12. Rajić S., 2003: Rajić Suzana, *Vlada Nikole Hristića 1888 – 1889*, Narodna knjiga Alfa, Beograd 2003.
13. Stanojević S., 2001 – II: Stanojević Stanoje, *Narodna Enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka II knjiga*, Novi Sad 2001.
14. Stanojević S., 2001 – III: Stanojević Stanoje, *Narodna Enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka III knjiga*, Novi Sad 2001.
15. Stanojević S., 2001 – IV: Stanojević Stanoje, *Narodna Enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka IV knjiga*, Novi Sad 2001
16. Stefanovski M., 2012: Stefanovski Marija, *Nacrt ustava Radivoja Milojkovića iz 1867. godine*, Zbornik Matice Srpske za društvene nauke br. 138, Novi Sad 2012, 1 – 16.

Neobjavljena građa

1. Arhiv Srbije – Državni savet – Delovodni protokoli od 1858. do 1883. godine
2. Arhiv Srbije, PO, 71, 33
3. Arhiv SANU, br.9287/II, J. Avakumović, *Zapisii mojidoživljaji*.
4. Arhiv SANU, br. 7200, *Memoari Nikole Krstića – Javni život*.

Objavljena građa

1. Grujić J., 1922: Grujić Jevrem, *Zapisi I – III*, Beograd 1922.
2. Životopis Jevrema Grujića, 2009: *Životopis Jevrema Grujića*, Aranđelovac 2009.
3. Jagodić M., 2007: Jagodić Miloš, *Izvod ratnih stradalnika u Srbiji 1876. godine*, Mešovita građa 28, Beograd 2007, 165 – 191.
4. Jovanović M., 2005: Jovanović Milorad, *Dimitrije Đorđević, uspomene na prve dane u oslobođenom Nišu*, Pešćanik br. 3, Niš 2005, 109 – 117
5. Srpske novine od 1847, 1858. – 1883,
6. Stanojlović N., 2003: Stanojlović Ninoslav, *Testament Stefana Stevče Mihailovića*, Koreni 1, Jagodina 2003, 155 – 168.
7. Stranjaković D., 1939: *Uspomene i doživljaji Dimitrija Marinkovića 1846–1869*. Priredio Dragoslav Stranjaković. Beograd 1939.
8. Hristić N. K., 1989: Hristić N. Kosta, *Zapisi starog Beograđanina*, Nolit, Beograd 1989.
9. Hristić N., 2006: Hristić Nikola, *Memoari 1840 – 1862*, Prosveta, Beograd 2006.

MINISTERS OF THE INTERIOR OF THE PRINCIPALITY OF SERBIA 1859 – 1883

Abstract: The paper provides an overview of the ministers of the interior from the return of the Obrenović family to Serbia in January 1859 until the proclamation of the Kingdom of Serbia in 1882. Their brief biographies are also given, and for some of them, such as Vladislava Vujović and Radivoj Milojković, these are the first serious biographies in our professional literature.

Key words: ministers of internal affairs of the Principality of Serbia.

UPUTSTVO ZA AUTORE

Na desnoj strani u zaglavlju se nalazi ime, srednje slovo i prezime autora, zvanje autora, a u fusnoti naziv ustanove, fakulteta i sedišta i elektronska pošta. Naslov rada kucati na sredini velikim slovima - Bold (font 11). Podnaslovi se pišu na sredini, velikim slovima (font 11) i numerišu se arapskim brojevima. Ukoliko podnaslov sadrži više celina, one se takođe označavaju arapskim brojevima, i to: 1.1. - malim običnim slovima (font 11). Kada se strano ime ili termin prvi put navode, u zagradi se daje izvorno pisanje. Izuzetak su latinski termini, koji se pišu u originalu.

Obim rada ne sme biti veći od 1 autorskog tabaka, (odnosno 10 stranica ili 32000 karaktera sa razmakom, 6000 karaktera kada se radi o prikazima). Tekst treba pisati u fontu Times New Roman, veličina slova 11, sa uvučenim pasusima i proredom 1,5.

Rezime predstavlja koncizni prikaz svrhe, podataka i rezultata naučnog rada i piše se na srpskom jeziku uz navođenje 3-5 ključnih reči. Dužina rezimea je do 150 reči, a tekst se piše fontom veličine 10 pt. Margine, prored, novi red, podležu pravilima koja važe za rad u celini.

Osnovni elementi rada su: naslov, rezime sa ključnim rečima, uvod, predmet rada i metode, rezultat i diskusija, na kraju rada abstract na engleskom jeziku sa ključnim rečima.

Spisak literature se daje na posebnom listu, po mogućnosti pismom kojim je štampan izvor. Navode se samo oni autori i radovi koji su pominjani u tekstu.

Reference u **tekstu** navoditi na sledeći način: (Petrović, Dašić, 2009: 41) - br. Strane ako je potrebno. Reference ne navoditi u fusnotama. Listu referenci na kraju rada navesti po abecednom redu prezimena autora po sledećem modelu:

Knjige, monografije: Prezime, ime autora (godina izdanja) *Naslov publikacije*. Mesto, ime izdavača.

Npr. Stanković, Lj., Dukić, S. (2009) *Marketing*. Niš, Ekonomski fakultet.

U slučaju daljeg uzastopnog navođenja istog dela, umesto prezimena autora i godine izdanja može se koristiti latinska skraćenica za ibidem (*lat.* на истом месту), ali se broj stranice uvek navodi (ibid., 34).

U slučaju istovetnosti podataka skraćenog bibliografskog navođenja izvora za različita dela istog autora, uz godinu izdanja dodaje se redom slovo latinične abecede, a prema redosledu navođenja izvora u spisku literature:

Primer:

(Dasić, 2012a: 148) odnosi se na rad naveden u literaturi:

Dašić, D. (2012a). Azbuka rotarija. Jagodina: Narodna biblioteka Jagodina

Članci u naučnim časopisima: Prezime, ime autora (godina izdanja) Naslov članka. Naslov časopisa, Vol (broj): strane.

Npr. Keller, K. (1993) Conceptualizing, Measuring, and Managing Customer-Based Brand Equity. Journal of Marketing, 57(1): 1-22.

Radovi u zbornicima sa konferencija: Prezime, ime autora (godina izdanja) Naslov članka. Naziv konferencije: br. strana. Mesto održavanja, organizator.

Npr. Jerger, J., Knogler, M. (2009) The economic and financial crisis in South-Eastern Europe. Proceedings of the Scientific Conference The Challenges of the World Economic Crisis: 1-11. Niš: Faculty of Economics.

Internet izvori: Naziv, adresa sajta (datum pristupa). Npr. Narodna banka Srbije, www.nbs.rs (15.02.2011.)

Iza rada ide Abstract (rezime) na engleskom jeziku, isto formatiran kao i rezime na početku rada. Kod Abstracta - ja obavezno dati i naslov rada na engleskom jeziku i prevedene ključne reči.

Ako članak predstavlja ekspoziciju o odbranjenoj magistarskoj ili doktorskoj tezi, potrebno je priložiti sledeće podatke: tačan naziv teme, datum odbrane, mesto odbrane i sastav komisije.

Slike, tabele, formule - Tabele i slike se uvlače u tekst. Iznad tabele, odnosno ispod slike, navodi se broj i naziv i to istim fontom kao i tekst rada. Pri uvlačenju, tabele i slike se pozicioniraju centralizovano.

Rukopisi će biti uzeti u razmatranje za objavljivanje uz uslov da isti rad nije istovremeno ponuđen nekom drugom časopisu, a u slučaju koautorskih radova kada su oba autora saglasna sa tim da rad bude objavljen.

Radovi koji se predaju za objavljivanje moraju da se zasnivaju na novijoj literaturi, a posebno na izvorima, tj. radovima koji su objavljeni u naučnim časopisima. Autori su u obavezi da prilikom slanja radova dostave i izjavu da taj rad nije ranije objavljan, tj. da rad nije autoplagijat ili plagijat. Tekstove, kao attachment u program Microsoft Office slati u elektronskom formatu na adresu - drddasic@gmail.com.

Smatra se da sva mišljena izneta u objavljenom radu spadaju u isključivu odgovornost autora. Urednik, recenzenti ili izdavači ne prihvataju odgovornost za izneta mišljenja autora.

SVI RADOVI SE RECENZIRAJU, RADOVI ĆE BITI KATEGORIZOVANI PREMA PRAVILNIKU MINISTARSTVA ZA NAUKU I TEHNOLOŠKI RAZVOJ REPUBLIKE SRBIJE. SAMO RADOVI KOJI DOBIJU DVE POZITIVNE RECENZIJE BIĆE OBJAVLJENI.

СРПСКА АКАДЕМСКА МИСАО
SERBIAN ACADEMIC THOUGHT

Међународни научни часопис за хуманистичке и друштвене науке
International Scientific Journal for Humanities and Social Sciences

SRPSKA akademska misao = Serbian academic thought /
glavni i odgovorni urednik Dejan Dašić.

- God. 1, br. 1 (2016)- . - Jagodina : Narodna biblioteka

"Radislav Nikčević", 2016- (Paraćin : Alka). - 25 cm

Godišnje. - Tekst na srp. i engl. jeziku.

ISSN 2466-5185 = Srpska akademska misao

001

COBISS.SR-ID 227016716

E-mail:

drddasic@gmail.com

<https://ceeol.com>

<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=1551>

www.sam.edu.rs

Radove objavljene u ovom časopisu nije dozvoljeno preštamovati, bilo u celini, bilo u delovima, bez izričite saglasnosti izdavača. Ocene iznete u člancima lični su stavovi njihovih pisaca i ne izražavaju mišljenje niti uredništva, niti ustanova u kojima su autori zaposleni.

ISSN 2466-5185 (Штампано изд.)
ISSN 2560 – 4090 (Електронско изд.)